

อิทธิพลของงานสุนทรภู่ที่มีต่อนิทานวัดเกาะ*

ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต**

บทคัดย่อ

ผลงานของสุนทรภู่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะทั้งในด้านถ้อยคำสำนวน การสร้างตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสม ตัวละครและพฤติกรรมของตัวละครบางตัว วัตถุประสงค์ของบางอย่าง ความคิดบางประการ และฉากของเรื่อง

ความนำ

เดือนมิถุนายนเป็นโอกาสสำคัญที่คนไทยหรือหน่วยงานหลายแห่งมักจัดกิจกรรมเพื่อรำลึกถึงสุนทรภู่ซึ่งเป็นกวีสำคัญคนหนึ่งของประเทศไทยและของโลก เพราะเดือนดังกล่าวนี้เป็นเดือนเกิดของสุนทรภู่ สุนทรภู่เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๙ ถ้านับถึงปี ๒๕๕๙ นี้ก็ครบ ๒๓๐ ปีชาตกาลของสุนทรภู่

คนทั่วไปมักเข้าใจว่างานของสุนทรภู่มีคนสนใจศึกษากันมากจนไม่น่าจะเหลืออะไร หรือมีอะไรแปลกใหม่ให้ต้องศึกษากันอีก แต่แท้จริงแล้วยังมีอะไรอีกมากที่สามารถศึกษาต่อไปได้ บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นตัวอย่างของการศึกษางานของสุนทรภู่ที่ได้ผลการวิจัยใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่มานำเสนอแก่วงการการศึกษา ภาษาและวรรณคดีไทย

* ผู้เขียนเคยบรรยายบทความเรื่องนี้ ณ ที่ประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๙.

** รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาของสุนทรภู่และนิทานวัดเกาะ เพื่อชี้ให้เห็นอิทธิพลของงานสุนทรภู่ที่มีต่อนิทานวัดเกาะซึ่งเป็นงานวิจัยที่ยังไม่มีผู้ใดได้เคยศึกษามาก่อน เพราะแต่เดิมมีแต่การศึกษาของสุนทรภู่ หรือศึกษาแต่นิทานวัดเกาะ โดยไม่เคยนำงานทั้งสองมาศึกษาด้วยกัน หรือพร้อมกัน หรือศึกษาเปรียบเทียบกัน

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้นิทานวัดเกาะจำนวน ๑๐ เรื่องเป็นข้อมูล ได้แก่ เรื่องขันทอง โคมทอง จันทะโครบ พวงมาลัยทอง พิณฑทอง แดงอ่อน ธนุขรค์ ครนรินทร์ สิงห์โตทองและสุวรรณลอยล่อง

สมมติฐานในการวิจัย

งานของสุนทรภู่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะทั้งในด้านถ้อยคำสำนวน การสร้างตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสม ตัวละครและพฤติกรรมของตัวละครบางตัว วัตถุประสงค์ของบางอย่าง ความคิดบางประการ และฉากของเรื่อง

ผลงานของสุนทรภู่และการพิมพ์เผยแพร่ผลงานของสุนทรภู่

สุนทรภู่เป็นกวี ๔ แผ่นดิน คือ นับตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้สร้างสรรค์ผลงานไว้ถึง ๔ แผ่นดินเช่นเดียวกัน ผลงานเหล่านี้มีทั้งนิราศ นิทานคำกลอน นิทานที่แต่งเป็นกาพย์ กลอนเพลงยาวคำสอน กลอนบทละคร เสภา และบทเห่กล่อมพระบรรทม

ผลงานเรื่องแรก ได้แก่ นิทานคำกลอนเรื่องโคบุตรซึ่งสุนทรภู่แต่งไว้ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ส่วนเรื่องสุดท้ายสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นกลอนบทละครเรื่อง อภัยนุราชที่มีสำนวนอ่อนด้อยที่สุด เรื่องนี้แต่งในสมัยรัชกาลที่ ๔

ผลงานทั้งหมดของสุนทรภู่มี ๒๓ เรื่อง ได้แก่ โศกบุตร นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท พระอภัยมณีคำกลอน ลักษณะวงศ์ สิงห์ไกรภพ สวัสดิรักษา เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม กาพย์พระไชยสุริยา นิราศภูเขาทอง นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศเมืองเพชร นิราศอิเหนา รำพันพิลาป นิราศพระประธม โคลงนิราศสุพรรณ เพลงยาวถวายโอวาท เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร บทเห่กล่อมพระบรรทมเรื่องจับระบำ บทเห่กล่อมพระบรรทมเรื่องกาگی บทเห่กล่อมพระบรรทมเรื่องพระอภัยมณี บทเห่กล่อมพระบรรทมเรื่องโคบุตร และบทละครเรื่องอภัยนุราช

แม้สุนทรภู่ว่าจะสร้างสรรค์ผลงานไว้จำนวนมากดังที่ได้กล่าวไปแล้ว การเผยแพร่ผลงานในเบื้องต้นก็อยู่ในวงจำกัด เพราะยังไม่มีโรงพิมพ์วรรณคดีออกเผยแพร่แม้ว่าจะมีเครื่องพิมพ์เข้ามาในประเทศไทยแล้วตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ แต่ก็พิมพ์เฉพาะราชกิจจานุเบกษาและประกาศของทางราชการเท่านั้น สุนทรภู่ว่าจะแต่งวรรณคดีถวายเจ้านายเชื้อพระวงศ์หรือมีเช่นนั้นก็แต่งขายเพื่อหาเลี้ยงชีพในยามดกยาก ผู้ต้องการซื้อผลงานของสุนทรภู่ว่าต้องจ่ายเงินและคัดลอกจากต้นฉบับของสุนทรภู่ว่าไป

ผลงานของสุนทรภู่ว่าเพียงจะได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๑๓ หมอสมิทซึ่งเป็นมิชชันนารีชาวอเมริกันตั้งโรงพิมพ์ และเลือกเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ว่าพิมพ์ขาย ปรากฏว่าขายดี ทำรายได้ให้แก่หมอสมิทเป็นจำนวนมาก มีผลให้เรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ว่าแพร่หลายในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง หมอสมิทจึงนำผลงานเรื่องอื่นๆ ของสุนทรภู่ว่ามาพิมพ์ขายด้วย ปรากฏว่าขายดีมากเช่นเดียวกัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าเรื่องนี้ไว้ในคำนำของหนังสือชีวิตและงานของสุนทรภู่ว่า

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

หนังสือบทกลอนของสุนทรภู่ได้เริ่มพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๑๓ หมอสมิทเจ้าของโรงพิมพ์ที่บางคอแหลมพิมพ์เรื่อง **พระอภัยมณี** ก่อนเรื่องอื่น พิมพ์ขายคราวละเล่มสมุดไทย เรียกราคาเล่มละ สลึง (๒๕ สตางค์) คนตื่นชื่อ หมอสมิทได้กำไรมาก นับว่าถึงสร้างตึกได้ หลังหนึ่งจนหมอสมิทคิดถึงคุณสุนทรภู่ เทียบสืบทามเชื้อสายหวังจะให้ บำเหน็จ เวลานั้นนายพดกับนายตาบุตรสุนทรภู่ยังอยู่ แต่จะได้บำเหน็จ เท่าใดหาปรากฏไม่ ตั้งแต่หมอสมิทรวด้วยพิมพ์หนังสือ **พระอภัยมณี** ต่อมาทั้งหมอสมิทและเจ้าของโรงพิมพ์อื่นๆ ก็ค้นคว้าหาหนังสือบทกลอน ของสุนทรภู่พิมพ์ขึ้นขายเป็นลำดับมา บางเรื่องได้พิมพ์ถึง ๓ ครั้ง ๔ ครั้ง หนังสือบทกลอนของสุนทรภู่ได้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ หมดทุกเรื่อง เว้นแต่ **เสภาเรื่องพระราชพงศาวดาร** หอพระสมุดฯ ก็ได้พิมพ์แต่ในรัชกาลที่ ๕ พิมพ์เพียงเท่าที่จำกันไว้ได้ เพราะฉบับสูญหาย เพิ่งหาได้ฉบับบริบูรณ์ จึงมาพิมพ์ตลอดเรื่องต่อในรัชกาลที่ ๖ **เพลงยาวถวายโอวาท** ก็เพิ่งหาฉบับ ได้ และได้พิมพ์ต่อในรัชกาลที่ ๖ นี้เหมือนกัน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๖: ๕๓)

ภูมิหลังของนิทานวัดเกาะ

หลังจากโรงพิมพ์ที่บางคอแหลมของหมอสมิทพิมพ์นิทานคำกลอนเรื่อง **พระอภัยมณีของสุนทรภู่** ออกขายและได้รับการตอบรับจากผู้อ่านอย่างกว้างขวาง โรงพิมพ์อื่น เช่น โรงพิมพ์บางกอกน้อย โรงพิมพ์พานิชคุณผล โรงพิมพ์ประยูรวงศ์ ยันตรมูทริต โรงพิมพ์ศิริเจริญ โรงพิมพ์สะพานหัน โรงพิมพ์ไทย โรงพิมพ์ห้างสมุด โรงพิมพ์บรรณวิวัฒนาการ โรงพิมพ์นายเทพ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ และ โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญก็พยายามแตงนิทานเลียนแบบเรื่อง **พระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่** และพิมพ์เรื่องที่แต่งเลียนแบบนั้นออกขายกันมาก ปรากฏว่าได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดนิทานจักรๆ วงศ์ๆ เป็นจำนวนมาก ในสมัยนี้ นายสิงห์ ลมุลทรัพย์ตั้งโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ โรงพิมพ์นี้

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

อยู่ข้างวัดเกาะแก้วลังการาม (ปัจจุบันคือวัดสัมพันธวงศ) ทำให้คนทั่วไปเรียกกันว่า โรงพิมพ์วัดเกาะ เดือนใจ สินทะเกิด (๒๕๒๐: ๓๕ – ๓๗) กล่าวว่าโรงพิมพ์แห่งนี้ พิมพ์หนังสือที่มีเนื้อหาหลากหลาย ๘ ประเภท ได้แก่ พงศาวดารซึ่งส่วนใหญ่เป็น พงศาวดารจีน วรรณคดีชั้นครู วรรณคดีชาวบ้าน เรื่องเกี่ยวกับศาสนา สุภาษิต คำสอน ตำราซึ่งมีทั้งตำราเรียนและตำราทำนายฝัน กลอนลิเก และเรื่องเกี่ยวกับ ประเพณีต่างๆ ผู้วิจัยพบว่าในจำนวนวรรณคดีชาวบ้านมีนิทานที่แต่งเลียนแบบ นิทานคำกลอนของสุนทรภู่ด้วย คนทั่วไปเรียกหนังสือนิทานของโรงพิมพ์แห่งนี้ว่า นิทานวัดเกาะ ตัวอย่างของนิทานวัดเกาะ เช่น กายแก้ว เกาะเพชรเจ็ดสี เกาะแก้วพิสดาร ชันแก้วนพเก้า ชันทอง โคมทอง จันทะโครบ พวงมาลัยทอง พิภพทอง ศรีนรินทร์ โสนน้อยเรือนงาม มีข้อสังเกตว่าโรงพิมพ์แห่งนี้ขายหนังสือ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทำให้หนังสือของโรงพิมพ์แห่งนี้แพร่หลายไปได้อย่างกว้างขวาง ตอบสนองความกระหายอยากอ่านหนังสือของประชาชนที่อ่าน ออกเขียนได้อย่างรวดเร็ว หลังจากมีการปฏิรูปตำราแบบเรียน และมีการตั้งโรงเรียน หลวงทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

อิทธิพลของงานสุนทรภู่ที่มีต่อนิทานวัดเกาะ

ด้วยเหตุที่ผู้แต่งนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ของโรงพิมพ์วัดเกาะพากันยึดงานของ สุนทรภู่เป็นต้นแบบการแต่งนิทานของตน ทำให้มีอิทธิพลของงานสุนทรภู่ในนิทานที่ แต่งขึ้น ผู้วิจัยพบว่าอิทธิพลของงานสุนทรภู่ที่มีต่อนิทานวัดเกาะมีทั้งด้านถ้อยคำ สำนวน การสร้างตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสม ตัวละครและพฤติกรรมของตัวละคร บางตัว วัตถุประสงค์ของบางอย่าง ความคิดบางประการ และฉากของเรื่อง ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

ถ้อยคำสำนวนในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ

กวีที่แต่งนิทานวัดเกาะเลียนแบบการใช้ถ้อยคำสำนวนในงานของสุนทรภู่ อยู่มาก ในหัวข้อนี้แบ่งเป็น ๒ หัวข้อย่อย ได้แก่

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

๑. การใช้ถ้อยคำในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ สุนทรภู่ชอบใช้คำบางคำจนเป็นคำประจำตัวของสุนทรภู่ หรือชอบดัดแปลงคำขึ้นใช้เพื่อประโยชน์ของสัมผัส กวีที่แต่งนิทานวัดเกาะได้อ่านงานของสุนทรภู่มามากจนกระทั่งจดจำการใช้คำของสุนทรภู่ได้ เมื่อแต่งนิทานก็ได้้นำคำที่สุนทรภู่ใช้มาใช้แต่งผลงานของตนด้วย คำที่เลียนแบบ ได้แก่ กระสินธุ์ กรูณัง กาก คลัวเคลีย คำรบ งอนหง่อ จุกหู ชีวลา ชีวาสัญ นิคาลัย ดัดษย ไวเว สาขล สาพิภักดิ์ สุขล สุธา สุธาธาร สุมาลัย/สุมาไลย สุริย์แสง สุริย์ใส อาภย์ ในที่นี้จะยกตัวอย่างเพียงบางคำ และเรียงคำตามลำดับอักษร ดังนี้

สุนทรภู่ใช้คำ กระสินธุ์ ในความหมายว่าน้ำ ดังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณี คำกลอนว่า ฝ่ายมีเสื่อสมุทรไม่หยุดหย่อน ครั้นลุลยอ่อนอุตสำหรับว่าบสายกระสินธุ์ (หน้า ๑๔๖)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ ตอนพระชนกของนางโคมทองใช้โหรหลวงทำนายเมื่อพระประทุมสุริย์วงศ์หายไป โหรทำนายว่ามีผู้หญิงพาไปในน้ำเพื่อให้เป็นคู่ดังปรากฏในข้อความว่า ในยามว่าตกไปในกระสินธุ์ โดยบุพินหวังคิดพิสมัย (หน้า ๔๔๗ - ๔๔๘)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองใช้คำนี้ในเล่ม ๒๔ ว่า อสุรย์ปีศาจธาตุดูกระสินธุ์ (หน้า ๑๑๒๐)

สุนทรภู่ใช้คำว่า กรูณัง โดยดัดแปลงมาจากคำว่า กรูณา เพื่อประโยชน์ของสัมผัสบังคับ ดังที่พบในเรื่องนิราศวัดเจ้าฟ้าว่า ฉลององค์พุทธคุณกรูณัง (หน้า ๒๐๔)

เรื่องโคมทอง กวีใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า ท่านกรูณังช่วยชูชูชีวี (หน้า ๕๐๐)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

สุนทรภู่ดัดแปลงคำว่า คลอเคลีย เป็นคำว่า คลัวเคลีย เพื่อประโยชน์ของสัมผัสในดังปรากฏในเรื่อง นิราศวัดเจ้าฟ้าว่า กระทุงทองล่องเลื่อนค้อยเคลื่อนคลา ดาษดาตอกบัวขาวคลัวเคลีย (หน้า ๑๙๖)

คำว่า ดอกบัว ในที่นี้เป็นชื่อนก เป็นนกดอกบัวสีขาวที่กำลังเฝ้าคู่อู่อยู่ในเรื่อง พระอภัยมณีค้ำกลอน ก็มีการใช้คำดังกล่าวด้วย ปรากฏในตอนที่ ๒๓ ว่า ขอผ้าแหวนแทนตัวเฝ้าคลัวเคลีย น้ำตาเรียวรักใคร่จะไหลกัน (หน้า ๓๖๓)

ผู้แต่งเรื่อง ขันทอง ใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ตอนมานพพิศทองต่อว่านางสาระแนและนางกระแตบัวที่อยากได้ตนเป็นสามีโดยไม่รู้ความจริงว่ามานพพิศทองเป็นหญิงแปลงกายมา ดังปรากฏในข้อความว่า ใครได้ไปนชูผิวมาคลัวเคลีย (หน้า ๓๓๙)

นายบุษย์ผู้แต่งเรื่อง ศรนรินทร์ ใช้คำนี้ในเล่ม ๑๐ ว่า นางโคมตรูคูตัวที่คลัวเคลีย ก็เหมือนเมียของเราที่เอามา (หน้า ๔๖๓)

สุนทรภู่อีกใช้คำว่า ศัรพ ในความหมายว่าเคารพ ดังปรากฏใน นิราศพระบาท ว่า มาศัรพพบพุทธบาทแล้ว ขอคุณแก้วสามประการช่วยอุปถัมภ์ (หน้า ๑๓๔)

ผู้แต่งเรื่อง โคมทอง ใช้คำนี้ตามแบบสุนทรภู่ ดังปรากฏในเล่ม ๒๐ ว่า พระกุมารภรรยานับศัรพ ลงนอบนบย็นดีจะมีไหน (หน้า ๙๓๒)

สุนทรภู่อีกใช้คำว่า ชีวลา ในความหมายอย่างเดียวกับคำว่า ชีวา ปรากฏในเรื่อง สิงห์ไกรภพ ว่า เรายี่ดยุดพุทธคุณให้มันคง เป็นทางตรงดราบสิ้นชีวลา (หน้า ๑๕)

ผู้แต่งเรื่อง ธนูบรรค เลียนแบบการใช้คำนี้ของสุนทรภู่ในเล่ม ๔ ว่า เหล่าภูตพรายเพียงวายุชีวลา พระให้ยกโยธาจรจวัล (หน้า ๑๕๖)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๔

สุนทรภู่ใช้คำ ชีวาสิญ ในความหมายว่าสิ้นชีพ หรือตาย ปรากฏในเรื่อง ลักษณะวงศ์ ตอนพิทยาทรร ๒ ตบรบกัณฑ์ว่า ทั้งสองคนตกตึงลงฝั่งแม่น้ำ ก็นอนแน่น มรณาชีวาสิญ (หน้า ๔๖๐ - ๔๖๑)

ผู้แต่งเรื่อง ธนูบรรค เลียนแบบการใช้คำนี้ไว้ในเล่ม ๑ ว่า แม้ไม่ได้ไอรส เหมือนท่านาย จงสังหารมลาญชีพชีวาสิญญ์ (หน้า ๗) ส่วนเรื่อง จันทะโครบ เลียนแบบการใช้คำดังกล่าวว่า ชะรอยว่ายักษ์ลักนางไปล้างมลาญ หรือสังหารให้ สิ้นชีวาสิญ (หน้า ๖๓)

สุนทรภู่ใช้คำว่า สาชล ในความหมายว่าสายน้ำหรือฝั่งน้ำ เช่นที่พบในเรื่อง นิราศภูเขาทองว่า ไ้อเรือพันวนมาในสาชล ไอยังวนหวังสวาทไม่คลาดคคลา (หน้า ๑๔๔) และยังพบใน นิราศพระปฐมว่า โสนออกดอกกระบัวริมสาชล บ้างร่วม หลานแสงงามเมื่อยามไซ (หน้า ๔๕๐)

เรื่อง โคมทอง ผู้แต่งใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ในเล่ม ๓ ว่า จะเที่ยวไปหา ปลาในสาชล (หน้า ๙๔)

เรื่อง สุวรรณลอยล่อง ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ผู้แต่งนำคำนี้ไปใช้ใน เล่ม ๓ ดังปรากฏในวรรคหนึ่งของกาพย์ว่า เห็นขอบฟ้ากลางสาชล (หน้า ๑๔๖)

สุนทรภู่ใช้คำว่า สาพิภักดี ในความหมายว่าภักดี พบในเรื่อง พระอภัยมณี คำกลอน ตอนพระอภัยมณีติดท้ายรถนางละเวง และนางละเวงให้สุลาลีวันขับลำ ถวาย พระอภัยมณีเอื้อมือเข้าไปไขว่คว้าจะจับตัวนางละเวง นางละเวงแสรั่งท่า โกรธ พระอภัยมณีจึงกล่าวว่าพระองค์มาสามภักดี ปรากฏในข้อความว่า พระว่าพี่ สาพิภักดีมารักษา (หน้า ๖๓๙)

ผู้แต่งเรื่อง ขันทอง ใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ในเล่ม ๑๙ ว่า นางสาวใช้ใจ กล้าสาพิภักดี (หน้า ๔๗๐)

ผู้แต่งเรื่องพงมาไลยทองใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ในเล่ม ๓ และเล่ม ๖ ว่า แล้วตั้งเหล่าชาวป่าสาพิภักดิ์ (หน้า ๑๒๘) และ สั่งให้เราเข้าหาสาพิภักดิ์ (หน้า ๒๔๓)

ผู้แต่งเรื่องสิงห์โตทองใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่เช่นกัน ดังที่พบในเล่ม ๑ ว่า ไม่อ่อนน้อมบอมมาสาพิภักดิ์ ถือยศศักดิ์แข็งมือหรือไฉน (หน้า ๒๖)

สุนทรภู่ใช้คำว่า สุขล ในความหมายว่าน้ำตา คำนี้จะตัดสินมาจากคำเต็มว่า อัสสุขล ที่แปลว่าน้ำตา คำว่า สุขล ปรากฏในเรื่องนิราศอิเหนาว่า สุขลปริ่มเปี่ยมเหยอะเผลอะเผลมือ (หน้า ๒๒๑)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ ดังปรากฏในเล่ม ๑๕ ว่า พระมณีสาศรยกรกราบ สุขลอาบภักตราเพียงอาลัย (หน้า ๖๔๕)

ผู้แต่งเรื่องจันทะโครบใช้คำนี้ตอนพระจันทะโครบพบหน้าจันทะวงศ์ผู้เป็นโอรสว่า เห็นมันคงองค์นี้เป็นลูกน้อย ให้เศร้าน้อยสุขลนัยนี้ไหล (หน้า ๔๕)

นอกจากนี้ในเรื่องพงมาไลยทองยังมีการใช้คำนี้ในเล่ม ๑๕ ว่า พระมารดาอาไลยในลูกน้อย สุขลย่อยหยดหยาดไม่ขาดคราว (หน้า ๔๗๒)

สุนทรภู่ใช้คำ สุริย์แสง ในความหมายว่าดวงอาทิตย์ หรือแสงอาทิตย์ ดังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอนพระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อสมุทรว่า จะเหลียวดูสุริย์แสงเข้าแฝงเมฆ ให้วิเวกวาดองค์พระทรงโฉม (หน้า ๑๔๒)

ผู้แต่งเรื่องจันทะโครบใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า ครันสิ้นสายสุริย์แสง แดงอากาศ ระลึกชาติขึ้นได้ว่าเลือดผัว (หน้า ๓๖ - ๓๗)

สุนทรภู่ใช้คำว่า สุริย์ใส ในความหมายว่าดวงอาทิตย์ ดังปรากฏในนิราศเมืองแกลงว่า พอแจ่มแจ้งแสงเงินงาวระยับ ดาวเดือนดับเด่นดวงพระสุริย์ใส (หน้า ๔๓)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง **จันทะโคบ** ผู้แต่งใช้คำนี้เลียนแบบสุนทรภู่ในตอนที่เทพเจ้าเขาเขียวแปลงกายเป็นพร้าหมณ์เข้ามาหานางมัจฉา แล้วช่วยแปลงกายนางมัจฉาเป็นพร้าหมณ์ และชี้ทิศให้ออกติดตามหาจันทะวงศ์ผู้เป็นสามีโดยกล่าวว่า

นี่แน่นอนจะไปทางอีสานทิศ อย่าลืมจิตจำดวงพระสุริย์ใส
พลสิ้นความพร้าหมณ์ชราก็สูญไป นางทรมวยเจ้าแจ้งว่าเทวา
(หน้า ๑๓๒)

ผู้แต่งเรื่อง **ธนูบรรด** เลียนแบบการใช้คำนี้ว่า "ดูคนอื่นหมั่นแสนไม่แมนเหมือนงามดังเดือนเคียง คู่สุริย์ใส" (หน้า ๔๖๒)

ผู้แต่งเรื่อง **สิงห์โตทอง** ก็ใช้ในเล่ม ๕ ว่า แต่วันนี้สุริย์ใสจะใกล้ดับ ขออย่าทัพกลับไปไอศวรรย์ (หน้า ๕)

๒. การใช้สำนวนในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ สุนทรภู่ชอบใช้กลุ่มคำหรือวลีซ้ำๆ กัน หรือใช้สำนวนที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น กัดตัดแดดแผด... ขายหน้าประดาเสีย คนอื่น...หมั่นแสนไม่แมนเหมือน คำนับอภิวันท์ คำนับอภิวาท เคารพอภิวันท์ เคืองขัดหทัยา จะตายร้ายตายดี จะรักกันจนวันตาย ใจจืด ชลเนตรพรั่งพรายทั้งซ้ายขวา ถึงรูปชั่วตัวดำ...น้ำใจทรงภูษ ทรลักษณ์อีก... ทรมสงวนนวลล่อง บพิตรอดิศร บุปผาสุมาลัย เป็นเพื่อนม้วย พระชลนัยน์ไหลหลังลงพรั่งพราย พรันประหวั่นไหว ฟ้าขาวฟ้ายล้า มรณานิดาลย์ ม้วยดินสิ้นฟ้า ม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร...ไม่สิ้นสุดมหาชลาสินธุ์ มหาชลาไหล มิตรจิต...มิตรใจ มหะสิทธิ์ หึงเหมือนหนึ่งเรือจะฉีกเนื้อ... ระหวายหิว รักน้องน้องก็รู้ รัศกระสันให้ถันหาย รับรสพจนาคัด รื่นชื่นนาสา เลือดตาไหล วิบัติเป็น สันโดยเดี้ยว สิ้นวิบัติปิดไถม สูญใจเลือกกาย เลือกขบสลับหน้าจ้อย หมั่นแสน...ไม่แมนเหมือน หวานปาน...นมเนย หิวระหวาย เหมือนนางในดุสิตาลงมาดิน เหมือนอย่างเป็น อนุกุลอย่าสูญใจ อาบน้ำร้อนก่อนเจ้า...เข้าใจ

ในที่นี้จะยกตัวอย่างเพียงบางสำนวนเท่านั้น

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

สุนทรภู่ใช้สำนวน คนอื่น...หมื่นแสนไม่แมนเหมือน พบในเสภาเรื่อง
ขุนช้าง-ขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงามว่า

แม้รักลูกลูกก็รู้ว่ารัก   คนอื่นสักหมื่นแสนไม่แมนเหมือน
จะกินนอนนอนว่าเมตตาเดือน   จะจากเรือนร้างแม่ไปแต่ตัว
(หน้า ๕๒๒)

ผู้แต่งเรื่องธนูขรรค์เลียนแบบสำนวนนี้ของสุนทรภู่โดยแต่งไว้ในเล่ม ๑๐
ว่า ดูคนอื่นหมื่นแสนไม่แมนเหมือน งามดังเดือนเคียงคู่สุริยใส (หน้า ๔๖๒)

สุนทรภู่ใช้สำนวน คำนับอภิวันท์ ในความหมายว่าทำความเคารพ เช่นที่พบ
ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอน ๓๗ เมื่อนางรำภาสะหรือออกมารับศรีสุวรรณ
และสินสมุทรที่ขอเข้าเฝ้าพระอภัยมณี ปรากฏในเนื้อความว่า นางคำนับอภิวันท์
จำนรรจา รับสั่งมารับเข้าไปที่ในวัง (หน้า ๗๐๖)

ผู้แต่งเรื่องขันทองใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ตอนบรรยายความรู้สึก
ของจักรมาลัยเมื่อทราบว่าเป็นที่ตนยกมาตีที่แท้คือเมืองของพี่ชายว่า ความตกใจ
ให้ถวิลในวิญญา ลงจากม้ามาคำนับอภิวันท์ (หน้า ๕๐๗)

ผู้แต่งเรื่องธนูขรรค์เลียนแบบสำนวนนี้ในเล่ม ๓ ว่า ทุกธานีมาคำนับ
อภิวันท์ (หน้า ๑๐๔)

ผู้แต่งเรื่องศรนรินทร์ใช้สำนวนนี้เลียนแบบในเล่ม ๒๕ ว่า ลงนอบน้อม
คำนับอภิวันท์ นางจอมขวัญรับรองไม่หมองมน (หน้า ๑๑๕๒)

สุนทรภู่ใช้สำนวน เคืองขัดหทัย พบในเรื่องนิราศภูเขาทอง ดังปรากฏ
ในข้อความว่า มิได้ขัดเคืองขัดหทัย (หน้า ๑๔๖)

ผู้แต่งเรื่องขันทองเลียนแบบสำนวนนี้ในเล่ม ๑๗ ว่า อย่าให้มีเคืองขัดหทัย
(หน้า ๗๐๓)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

สุนทรภู่ใช้สำนวน จะตายร้ายตายดี ในความหมายว่าเกิดมาก็ตายเพียงครั้งเดียวเท่านั้น พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอนนางสุวรรณมาลีโกรธนางละเวง และพูดว่า

<u>จะตายร้ายตายดี</u> ก็ทีหนึ่ง	โมโหหึงหมกมุ่นให้หุ่นหัน
จึงแต่งองค์นี้งเบาวิธือเกาทันท์	ออกยืนยืนหน้ารถไม่ลดละ
	(หน้า ๘๖๔)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองเลียนแบบสำนวนนี้ เพียงแต่สลับคำเล็กน้อย เป็น จะตายดีตายร้าย ดังปรากฏในข้อความว่า เกิดเป็นชายใช้ว่าเป็นนารี จะตายดีตายร้ายก็ตาบลง (หน้า ๖๕๑)

สุนทรภู่ใช้สำนวน <u>จะรักกันจนวันตาย</u> พบใน <u>พระอภัยมณีคำกลอน</u> ว่า	
ซึ่งครั้งนี้พี่พาเจ้ามาไว้	หวังจะได้สันทนาวิสาสะ
ให้น้องหายคลายเคืองเรื่องธูระ	แล้วก็จะ <u>รักกันจนวันตาย</u>
	(หน้า ๔๓๓)

ผู้แต่งเรื่อง <u>พวงมาลัยทอง</u> ใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า	
ท้าวตรีสบอกทรงยศโอรสา	นางคนป่าคนนี้เขาดินนัก
ช่วยแก้ไขหลุดถอนให้ผ่อนพัก	ควร <u>รู้จักรักกันจนวันตาย</u>
	(หน้า ๖๑๑)

สุนทรภู่ใช้สำนวน ชลเนตรพริ้งพรายทั้งซ้ายขวา ในความหมายว่าน้ำตาไหลพรากด้วยความโศกเศร้า ดังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนว่า

พระฟิ่งคำรำทูลพูนทោษ	<u>ชลเนตรพริ้งพรายทั้งซ้ายขวา</u>
ให้เลี้ยงดูผู้ถือหนังสือมา	เงินเสื้อผ้าแจกให้ทั้งไพร่นาย
	(หน้า ๑๐๖๗)

ผู้แต่งพวงมาลัยทองใช้สำนวนนี้ว่า ทรงรัญจวนครวญคร่ำรำทเวศ ชลเนตรพริ้งพรายทั้งซ้ายขวา (หน้า ๔๒๕)

ผู้แต่งเรื่องพิภูลทองใช้สำนวนนี้ว่า ฝ่ายสององค์พงศ์กษัตริย์จักรนิเวศน์
ชลเนตรพร้งพรายทั้งซ้ายขวา (หน้า ๓)

สุนทรภู่ใช้สำนวนว่า ถึงรูปชั่วตัวดำ...น้ำใจ ในความหมายว่าแม้รูปร่างจะ
ไม่งามแต่ก็มีน้ำใจ พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอนพระอภัยมณีรำลึกถึง
ความดีของนางผีเสื้อสมุทรหลังจากที่นางตายแล้วว่า ถึงรูปชั่วตัวดำแต่น้ำใจ จะหา
ไหนได้เหมือนเจ้าเขาวมาลัย (หน้า ๒๐๖)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองเลียนแบบสำนวนนี้ว่า ถึงรูปชั่วตัวดำเอาหน้าใจ พระ
อภัยได้เคืองขัดถึงตตรอน (หน้า ๑๐๖๘)

สุนทรภู่ใช้สำนวน ทรมสงวนนวลล่อง...เป็นคู่(ครอง) มีปรากฏในเรื่อง
พระอภัยมณีคำกลอนว่า จะติดตามทรมสงวนนวลล่อง เป็นคู่ครองพิศวาสทุก
ชาติไป (หน้า ๖๖๒)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้สำนวนนี้ว่า นางโฉมงามทรมสงวนนวลล่อง เป็นคู่
ของลูกรักภักคินี (หน้า ๑๔๓๙)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองก็ใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ในเล่ม ๑๔ ว่า
ฉันทราบความทรมสงวนนวลล่อง เป็นคู่ครองมาคสาณิราสกัน (หน้า ๖๔๕)

สุนทรภู่ใช้สำนวน บุปผาสุมาลัย ในความหมายว่าดอกไม้ ดังที่ปรากฏใน
เรื่องพระอภัยมณีคำกลอนว่า ถึงร้อยรสบุปผาสุมาลัย จะชื่นใจเหมือนสตรีไม่มีเลย
(หน้า ๑๒)

นางมลทาผู้แต่งเรื่องแดงอ่อนก็ใช้คำนี้ตามแบบสุนทรภู่ว่า พระพายพัด
บุปผาสุมาลัย เย็นระรื่นชื่นใจทั้งสี่องค์ (๒๒๔)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

สุนทรภู่ใช้สำนวน ไปไหน...ไปด้วย...เป็นเพื่อนม้วย พบในเรื่องพระอภัยมณี
คำกลอน ตอนนางผีเสื้อสมุทรกล่าวแก่พระอภัยมณีว่า พระเสด็จไปไหนจะไปด้วย
เป็นเพื่อนม้วยภัสดาวจนอาสัญ (หน้า ๑๕๓)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองก็ใช้ในความหมายนี้ด้วย ดังปรากฏในเล่ม ๗ ว่า
น้องไปไหนที่ได้เคยไปด้วย เป็นเพื่อนม้วยมิ่งแม่นวลหงษ์
นี่จันใจไม่ให้ไปด้วยโฉมยง ต้องคูองค์ทรงพุทธอยู่กุฎี
(หน้า ๒๕๙)

สุนทรภู่ใช้สำนวน พระแยมี่ยมพริ้มพรายภิปราย... ในความหมายว่า
พูดอย่างยิ้ม คำว่า ภิปราย น่าจะตัดสินมาจากคำว่า อภิปราย ดังปรากฏในเรื่อง
พระอภัยมณีคำกลอนว่า พระแยมี่ยมพริ้มพรายภิปรายโปรด ไม่ถือโทษโทษาร่า
ภาสะหรี (หน้า ๙๑๗)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทอง:เลียนแบบสำนวนนี้ว่า พระแยมี่ยมพริ้มพราย
พิปรายสนอง โอ้พระน้องช่างว่านิจจาเอ๋ย (หน้า ๕๑๐)

ผู้แต่งเรื่องสิงห์โตทอง:เลียนแบบสำนวนนี้ว่า พระแยมี่ยมพริ้มพรายพิปราย
ตอบ พี่ว่าชอบต้องความตามนุสนธิ์ (หน้า ๓๖)

สุนทรภู่ใช้สำนวน มรณานิคาลัย พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนว่า
แม้พระหน่อปดินทร์รินทร จะม้วยมรณมรณานิคาลัย
ชีวิตข้าอย่าให้รอดจงดมดม้วย ขอตายด้วยลูกรักที่ตักขี้
แม้บุญหลังยังจะรอดตลอดไป ของให้ลูกน้อยข้าค่อยคลาย
(หน้า ๒๑๑ - ๒๑๒)

ผู้แต่งเรื่องแดงอ่อนใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า
อะไฉนใยเป็นถึงเช่นนี้ เมื่อมอดม้วยชีวินางชุบได้
แล้วกลับมามรณานิคาลัย ประหลาดใจเป็นพันคณนา
(หน้า ๔๒๔)

นอกจากนี้ผู้แต่งเรื่องธนูขรรค์ใช้สำนวนนี้ในเล่ม ๕ ว่า อย่าร้อนใจในบุตรสุดซื่อ ไม่ถึงที่มรณานิกาลัย (หน้า ๒๓๗)

สุนทรภู่ใช้สำนวน ม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร ไม่สิ้นสุด... ในความหมายว่าถึงโลกจะแตกดับ แต่ความรักก็ไม่สิ้นสูญ ดังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณีว่า
ถึงม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร ไม่สิ้นสุดความรักสมครสมาน
แม้เกิดในใต้ฟ้าสุธาธาร ขอพบพานพิศवासไม่คลายคลา
(หน้า ๖๖๒)

กวีผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้สำนวนโวหารนี้ตามแบบสุนทรภู่ว่า จนม้วยดินสิ้นฟ้ามหาสมุทร ไม่สิ้นสุดเสน่หามารศรี (หน้า ๑๒๑๓)

สุนทรภู่ใช้สำนวน มเหสีซึ่งเหมือนหนึ่งเสื่อ จะฉีกเนื้อ... ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนว่า มเหสีซึ่งเหมือนหนึ่งเสื่อ จะฉีกเนื้อน้องกินเหมือน
ชันหมี (หน้า ๖๔๑)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองเลียนแบบสำนวนนี้ว่า มเหสีซึ่งเหมือนหนึ่ง
เสื่อ จะฉีกเนื้อสับเชือดให้เลือดไหล (หน้า ๑๗)

ผู้แต่งเรื่องศรนรินทร์ก็ใช้สำนวนนี้ เพียงแต่ใช้คำต่างไป ดังพบในตอน
ธิดาของพราหมณ์รามเวทตัดพ้อท้าวปักขินว่า นางทูลว่าจอมเจ้ารวากับเสื่อ จะฉีก
เนื้อน้องเสียบ่านเมียบลวง (หน้า ๒๐๔)

สุนทรภู่ใช้สำนวน รัดกระสันให้ถันหาย เมื่อตัวละครหญิงต้องการปลอมตัว
เป็นชาย พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอนนางสุวรรณมาลีแต่งตัวเตรียมช่วย
สินสมุทรรบกับอูเรนว่า แล้วโฉมยงทรงเครื่องพิชัยบุทธิ์ อย่างบุรุษรัดกระสันให้ถัน
หาย (หน้า ๓๐๑)

ผู้แต่งเรื่องสิงห์โตทองเลียนแบบสำนวนนี้ของสุนทรภู่ ในเล่ม ๓ ตอน
นางสร้อยรังศรีชวนนางวิไลวรรณลาให้สวมเครื่องแต่งกายของชายและรัดหน้าอกไว้

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๔

เพื่อเตรียมทำศึก ดังปรากฏในข้อความว่า ทรงเครื่องอย่างชายชาติราชหงส์ ฉลององค์รัดกระสนให้ภักเหมาย (หน้า ๒๔)

สุนทรภู่ใช้สำนวน วิบัติเป็น ในความหมายว่าเป็นความหายนะ ดังปรากฏในนิราศภูเขาทองว่า ทั้งโรคช้ำกรรมชดวิบัติเป็น ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะหึ่งพา (หน้า ๑๔๕) และยังพบในเรื่องลักษณะวงศ์ว่า "ไอ้ออกเฮ็บสารพัดวิบัติเป็น" (หน้า ๔๐๑)

ผู้แต่งเรื่องขันทองใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า บังเกิดการข้องขัด วิบัติเป็น (หน้า ๙๒๔)

นางมลทาซึ่งเป็นผู้แต่งเรื่องแต่งอ่อนเลียนแบบการใช้สำนวนดังกล่าวไว้ว่า อีทั้งหกเหมือนเหยี่ยวมาเฉี่ยวเอา จนลูกเต้าพรากพลัดวิบัติเป็น (หน้า ๑๕๙)

สุนทรภู่ใช้สำนวน สิ้นวิบัติบัดโถม ในความหมายว่าสิ้นมลทิน ดังปรากฏในเรื่องสวัสดิรักษาว่า อนึ่งวันชำระสระพระเกล้า อังคารเสาวสิ้นวิบัติบัดโถม (หน้า ๕๐๒)

ผู้แต่งเรื่องแต่งอ่อนใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า ให้สององค์สิ้นวิบัติ บัดโถม (หน้า ๕๕๒)

สุนทรภู่ใช้สำนวน หน้าจ้อย ในความหมายว่าหน้าสลด หน้าซีดสลด ปรากฏในนิราศเมืองแกลง และรำพันพิลาปว่า สงสารน้อยหน้าจ้อยนั่งจัดแจง คืดจะแต่งตัวตายไม่พวยเรือ (หน้า ๔๙) และ ต้องหน้าจ้อยน้อยหน้าระอาอาบ (หน้า ๑๗๙)

ผู้แต่งเรื่องขันทองใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า "ฤดีตาลพั่งว่าทำหน้าจ้อย" (หน้า ๔๖๑)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า ทั้งดาบหน้าจ้อย พลอยวิตก ต่างงันงกวงไขว่อกใจหาย (หน้า ๙๖๔)

ผู้แต่งเรื่อง**พวงมาลัยทอง**ก็ใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า **ต่างโตกเครือ
โสภาลงหน้าจ้อย** (หน้า ๘๗๒)

ผู้แต่งเรื่อง**ศรณรินทร์**ใช้สำนวนนี้เช่นกันว่า **จักระจันหน้าจ้อยนั่งคอยทำ
ตรงเข้าหาปราสาทรัศมีได้ตาม** (หน้า ๑๑๘๙)

สุนทรภู่ใช้สำนวน **หวานปาน...นมเนย** กับรสหวานมันของผลไม้ ดังปรากฏ
ในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอนว่า**

เห็นมะม่วงพวงผลพื้งสุกห้าม	ทำงำนน้อยน้อยสอยเสวย
<u>อร้อยหวานปานเปรี้ยวรสนมเนย</u>	อิมแล้วเลยสว่างทางมากกลางดง
	(หน้า ๓)

นอกจากนี้ยังพบในเรื่อง**สิงห์ไกรภพว่า**

<u>ลูกไทรหวานปานขนมน้ำนมเนย</u>	เก็บเสวยให้ทุกวันไม่บรรลัษ
	(หน้า ๒๘๒)

กวีผู้แต่งเรื่อง**โคมทอง**เลียนแบบสำนวนนี้ว่า

เห็นลูกย้อยห้อยระย้าอำภผล	พระสันตันผลลงทรงเสวย
<u>ที่สุกงอมหอมหวานปานนมเนย</u>	ได้เสวยเบิกบานสำราญใจ
	(หน้า ๔๘๔)

สุนทรภู่ใช้สำนวน **เหมือนนางในดุสิตาลงมาดิน** ในการชมความงามของ
ผู้หญิงที่ต้องตาต้องใจ พบในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** ตอนศรีสุวรรณเห็นนาง
เกษราเป็นครั้งแรก ศรีสุวรรณตกตะลึงและชมนางว่า **เหมือนนางในดุสิตาลงมาดิน**
(หน้า ๔๘)

ผู้แต่งเรื่อง**วัฒนวงศ์**นำสำนวนนี้ไปใช้ เพียงแต่เปลี่ยนคำว่า **เหมือน** เป็น
คำว่า **ดั่ง** ซึ่งก็มีความหมายอย่างเดียวกัน เมื่อพระวัฒนวงศ์พบนางประทุมเป็นครั้งแรกก็ชมว่า **ดั่งนางในดุสิตาลงมาดิน** (หน้า ๒๔๔)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๔

สุนทรภู่ใช้สำนวน อนุกลอย่ำสุญใจ ในความหมายว่าช่วยอนุเคราะห์และ
อย่าไร้หน้าใจ ดังปรากฏในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอน ๙ ว่า

นางผีเสื้อเชือกือรื้อประณต   พระทรงยศจงช่วยชูปดัมภ์
ตามตำราสารพัดไม่ขัดคำ   ช่วยแนะนำอนุกลอย่ำสุญใจ
(หน้า ๑๔๐)

เรื่องโคมทอง ผู้แต่งเลียนแบบการใช้สำนวนนี้ว่า พ้อจงช่วยอนุกลอย่ำ
สุญใจ (หน้า ๑๐๔)

ผู้แต่งเรื่องธนูบรรคิใช้สำนวนนี้เลียนแบบสุนทรภู่ว่า พระชัตรอนอนุกลอย่ำ
ศุนย์ใจ (หน้า ๒๗๗)

สุนทรภู่ใช้สำนวน อาบน้ำร้อนก่อนเจ้า...เข้าใจ ในความหมายว่ามี
ประสบการณ์มาก่อนพบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอนอุตรนกล่าวแก่สินสมุทร
ว่า อาบน้ำร้อนก่อนเจ้าเข้าเข้าใจ เมื่อไม่เห็นแล้วก็ว่าสารพัน (หน้า ๒๕๓)

ผู้แต่งเรื่องจันทะโครบแต่งเลียนแบบว่า อาบน้ำร้อนก่อนเจ้าพ้อเข้าใจ
อย่าชมในหวานนอกมาหลอกกัน (หน้า ๒๐๐)

นอกจากนี้สุนทรภู่ยังใช้สำนวนว่าถ้าชาตินี้ไม่ได้ครองคู่กัน ขอให้ได้สมหวัง
ในชาติหน้า ดังที่สุนทรภู่กล่าวไว้ในเรื่องรำพันพิลาปว่า ถึงชาตินี้พี่มิได้บุญไม่เคย
ขอขึ้นเขยชาติหน้าด้วยอาวรณ์ (หน้า ๑๖๔)

กวีผู้แต่งเรื่องโคมทองใช้สำนวนคล้ายกันว่า แม้ชาตินี้มิได้อยู่เป็นคู่ขึ้น
ไปชาติอื่นให้ได้ชมภิรมย์ขวัญ (หน้า ๑๗๔)

ตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสมในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ
ตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสมแม้จะมีมาก่อนเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน เช่น
มัจฉานุในบทละครเรื่องรวมเกียรติที่เป็นลูกของนางสุพรรณมัจฉากับหนุมานและ

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

มีรูปลักษณะผสมระหว่างนางสุพรรณมัจฉากับหนุมาน ดังปรากฏในคำบรรยายของ
บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม ๒ ว่า

ชาวผ่องบริสุทธิผิวพรรณ   กายนั้นเหมือนหนุมานหมด
ใหญ่ถึงชั้นชาโสฬส   หางนั้นปรากฏเป็นหางปลา
(หน้า ๒๓๗)

แต่ผู้วิจัยพบว่าบทละครเรื่องนี้แม้จะแต่งขึ้นก่อน แต่ลักษณะตัวละครแบบชาติพันธุ์
ผสมที่แปลกและน่าสนใจในเรื่อง รวมทั้งความนิยมอ่านเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน
ที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในเวลานั้นน่าจะทำให้เรื่องพระอภัยมณีคำกลอนเป็น
ต้นแบบของผู้แต่งนิทานวัดเกาะมากกว่า ตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสมที่คนอ่านเรื่อง
พระอภัยมณีคำกลอนรู้จักกันดี เช่น สินสมุทรซึ่งเป็นลูกของนางผีเสื้อสมุทรกับ
พระอภัยมณี สุดสาครซึ่งเป็นลูกของนางเงือกกับพระอภัยมณี หรือม้านิลมังกรซึ่ง
เป็นลูกของม้ากับมังกร ทั้งสุนทรภู่ก็ได้เน้นลักษณะผสมระหว่างเผ่าพันธุ์ที่แตกต่าง
กันด้วย ทำให้ผู้แต่งนิทานวัดเกาะได้ความคิดของสุนทรภู่ในการสร้างตัวละครแบบ
ชาติพันธุ์ผสมขึ้นบ้าง เช่น สุนทรภู่บรรยายลักษณะชาติพันธุ์ผสมของม้านิลมังกร
ว่า

พอบพบม้าหน้าเหมือนมังกรร้าย   แต่ก็บกายนั้นเป็นม้านำงอน
หางเหมือนอย่างหางนาคปากคำรณ   กายพิกลกำยำคูดำนิล
(หน้า ๓๗๒)

และ

กินคนผู้บุปผาหญ้าใบไม้   มันทำได้หลายเล่ห์อ้ายเดรฉาน
เขี้ยวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลลิ้นเป็นปาน   ถึงเอาขวานฟันฟาดไม้ขาดรอน
(หน้า ๓๗๔)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองสร้างยักษ์พฤษจิกาซึ่งเป็นยักษ์แต่มีหางแบบแมงป่อง
และมีเกล็ดเหมือนนาคแบบม้านิลมังกรของสุนทรภู่ว่า

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๕

กายเป็นเพชรเกล็ดเป็นแก้วบัวแววศรี เหมือนนาศิวปจริตหามิตไม่
มีหางเหมือนแมลงป่องดูองไว ด้อยผู้ใดวายชนม์ไม่ทันทาน
(หน้า ๔๔๑)

การที่ผู้แต่งสร้างยักษ์พฤษจิกาให้มีกายเป็นเพชรเกล็ดเป็นแก้วนี้น่าจะได้
อิทธิพลจากเขียวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลของม้านิลมังกรในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน
นี้เอง

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองสร้างม้าพยัคฆ์ที่มีตัวเป็นม้าและมีหัวเป็นเสือ
รวมทั้งนกกาตักดีซึ่งมีตัวเป็นนกและตัวแข็งเป็นเพชร มีขนเหมือนม้า และมีหน้า
เหมือนครุฑ

ผู้แต่งเรื่องสุวรรณลอยล่องสร้างยักษ์ที่มีหัวเป็นเสือไว้ในเรื่อง ยักษ์ตนนี้
มีพ่อเป็นยักษ์ และมีแม่เป็นเสือ

ผู้แต่งเรื่องศรนรินทร์สร้างตัวละครชื่อจิงโจ้ ตัวละครตัวนี้มีหน้าคล้าย
เสือสมัน มีกายคล้ายวัว ใต้ท้องมีกระเป่าใส่ของ เล็บมีพิษ คือหากชวนลูกใคร
คนนั้นจะรื้อราวถูกไฟกรดและเนื้อขาดถึงกระดูก

อนึ่ง ในเรื่องศรนรินทร์นี้ ผู้แต่งยังนำลักษณะบางประการของม้านิลมังกร
ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนมาใส่ไว้ให้เป็นลักษณะสำคัญของตัวละครชื่อยักษ์-
มหาสูร คือมีตัวเป็นนิล และมีตำหนิที่ลื่นเหมือนกัน ม้ามังกรมีลักษณะเด่นตรง
เกล็ดเป็นนิลลื่นเป็นปาน แต่ยักษ์มหาสูรมีลักษณะ ตัวเป็นนิลลื่นเป็นไผ่

**ตัวละครและพฤติกรรมของตัวละครในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อ
นิทานวัดเกาะ**

ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งนิทานวัดเกาะบางคนนำชื่อตัวละคร หรือนำตัวละคร
บางตัว และพฤติกรรมของตัวละครบางตัวในงานของสุนทรภู่ไปไว้ในนิทานที่ตนแต่ง
ขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. นำชื่อและตัวละครในงานสุนทรภู่มาใช้ เช่น นกกาสิกก และย่องตอด
ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

๑.๑ **นกกาสัก** เป็นนกที่มาจากผีในตำนานนางละเวงเพื่อแก้พระอภัยมณีให้หาย
คลุ้มคลั่งและลุ่มหลงนางละเวง เดิมนกกาสักนี้เป็นเพียงเข็มเล่มใหญ่ที่ปาโมกข์
โลกเชษฐ์เสกให้นางสุวรรณมาลีเก็บใส่พกไว้ โดยสั่งว่าถ้าเห็นว่าพระอภัยมณี
คลุ้มคลั่งถึงกับสั่งให้ฝ่ายของนางละเวงรบกับเมืองผลึกเมื่อใด ก็ให้นางสุวรรณมาลี
เอาเข็มนี้ปล่อยเป็นนกออกไปคอยจิกผี ต่อมาเมื่อพระอภัยมณีจะเป่าปี่ นางสุวรรณมาลี
ก็ปล่อยนกกาสักออกไป ดังปรากฏในตอน ๔๔ ว่า

แม้คลุ้มคลั่งสั่งผู้หญิงเข้าชิงชัย	จึงปล่อยให้ปีกขาออกกราวี
แล้วเสกเข็มเล่มใหญ่ให้ใส่พก	กลายเป็นนกการวิกคอยจิกผี
แล้วเสกสายกายสิทธิ์ด้วยฤทธิ์	ให้เสนินายใหญ่ทั้งไพร่พล

(หน้า ๔๗๔)

และ

พระจับปี่ที่ใส่ไว้ในเสื้อ	เอาน้ำเจือลินปี่บุตรเห็น
จึงปล่อยนกผกโผนโจนกระเด็น	ปีกขาแผ่นผ่นผองทั้งสองตัว
นกกาสักปีกซีเห็นผีสาว	เข้าจิกนางการวิกเข้าจิกผัว
จะตีรันมันเท่าไรมันไม่กลัว	จะจับตัวก็ไม่ยอมขึ้นสู้รบ

(หน้า ๔๘๐)

ผู้แต่งเรื่อง**พวงมาลัยทอง**นำนกกาสักของสุนทรภู่ไปใช้ แต่เขียนสะกด
ว่านกกาศักดิ์ และบรรยายรายละเอียดความแปลกประหลาดของนกตัวนี้เพิ่มเติม
และกล่าวว่าเดิมเป็นนกดุร้าย พระฤๅษีสั่งนกว่าถ้าใครเรียกชื่อมันถูกต้อง ให้ยอม
เป็นข้ารับใช้ เมื่อนางมาลัยทองเห็นและเรียกชื่อนกตามคำที่พระฤๅษีแนะนำไว้
ล่วงหน้า นกนาคศักดิ์ก็สิ้นฤทธิ์และยอมเป็นบริวารรับใช้ ดังปรากฏในข้อความว่า

ม้าพยัคฆ์ปีกขานนกกาศักดิ์	ฟังนงลักษณ์เรียกนามตามภาษา
ให้หวาดหวั่นพริ่นจิดร์สิ้นฤทธิ์	คิดตฤกตรายินหนึ่งให้ตรึงใจ
ด้วยพระครูผู้หาญบันดาลแกลง	ใครรู้แจ้งเรียกนามตามนิไสย
ผู้มีบุญจุลจักร์ปนหลักไชย	จะปราบไภยอสุรินทรีให้สิ้นปรากฏ

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๔

สั่งให้เราเข้าหาหาพิภักดิ์   ช่วยปราบยักษ์ตักดาที่กล้าหาญ
เหนือกดต้องตามความว่าของอาจารย์   อาษาชาญภาคักดีคิดภักดี
(หน้า ๒๔๓)

๑.๒ พระสมุทรโคดม ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน สุนทรภูกล่าวถึง
ตัวละครชื่อพระสมุทรโคดมตอนพระฤๅษีเกาะแก้วพิสดารเล่าประวัติความเป็นมา
ของตนสัญชาติสาลิบนเกาะแก้วพิสดารซึ่งเป็นต้นข้าวที่ออกรวงเป็นข้าวสารว่าเป็น
ต้นข้าวที่พระสมุทรโคดมได้ปลูกไว้เมื่อครั้งมาขอยุบนเกาะนี้ ดังปรากฏใน
ข้อความว่า

อันเกาะแก้วพิสดารสถานนี้   โภชนาสาลิกมีถม
แต่คราวหลังครั้งสมุทรโคดม   มาสร้างสมลิกขาสมาทาน
(หน้า ๑๗๙)

๑.๓ ย่องตอด ย่องตอดเป็นตัวละครในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน มี
ความจงรักภักดีต่อนางละเวงและมีความกล้าหาญจนนางละเวงชื่นชมว่าเป็นยอด
ทหาร ดังปรากฏในตอน นางละเวงให้ยุพยามกาและสุลาสวีนนำย่องตอดไปใช้ใน
กองทัพว่า

อ้ายย่องตอดยอดทหารเหมือนมารร้าย   ว่าไม่ตายแต่ปิดกิดดีดีทัพ
เจ้าคุมไปใช้ลงในกองทัพ   สมทบกับนางรำภาบริรักษากัน
(หน้า ๕๙๓)

ผู้แต่งเรื่องพงมาไลยทองเปรียบเทียบนางมะเหมี่ยวว่าจงรักภักดีต่อนาง
มาไลยทองและกล้าหาญเหมือนดั่งย่องตอดในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ปรากฏ
ในกลอนว่า

แล้วโฉมของทรงเดิดใบตองอ่อน   เขียนอักษรบอกแจ้งแถลงไข
ให้แจ้งความตามมีคะดีใน   ถึงท้าวไทยเจ้าพาราพระยามาร
เสร็จสำนวนม้วนรองใบตองเขียว   เรียกมะเหมี่ยวย่องตอดทหาร
พี่เป็นผู้รักกล้าปรีชาชาญ   ทรงนำสารน้องเข้าไปในบุรี
(หน้า ๒๗๐)

๒. นำพฤติกรรมของตัวละครบางตัวในงานสุนทรภู่มาใช้ในนิทานวัดเกาะ
ที่ตนแต่ง เช่น

๒.๑ นางอมมนุษย์นำชายมาขังไว้ในถ้ำและให้คำสัจย์ว่าจะไม่ทำร้าย
จึงได้ชายนั้นเป็นสามี ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน นางผีเสื้อสมุทรลักพระอภัยมณี
ไปและขอให้เป็นสามีโดยยอมให้สัจย์ปฏิญาณว่าจะไม่ทำร้ายพระอภัยมณี
พระอภัยมณีจึงยอมเป็นสามีของนาง ดังปรากฏในตอนที่ ๒ ว่า

อียักษ์ฟังดังได้ผ่านวิมานสวรรค์ เกษมสันต์บนอบตอบสนอง
มั่นเคลือบแคลงแห่งในพระทัยปอง จงฟังน้องจะให้สัจย์ปฏิญาณ
มั่นไว้ไว้ในรศคุณพระทูนหัว อันเป็นผัวเพื่อนรักสมัศรสมาน
ขอทุกเทพเทวัญจงบันดาล ประหารผลาญชีวาตมิให้ขาดรอน
(หน้า ๑๗)

เรื่องโคมทอง นางชะราครุณีมีพฤติกรรมคล้ายนางผีเสื้อสมุทร คือ นางลัก
พระประทุมสุริวงษ์ไปและขอให้พระประทุมสุริวงษ์ยอมเป็นสามีนาง โดยนางขอให้
คำสัจย์ ดังปรากฏในข้อความว่า น้องขอให้พิพัฒน์สัตยา จะมรณาข้างบาทไม้คลาศ
คล้าย (หน้า ๔๔๔)

๒.๒ นางยักษ์ลักตัวชายหนุ่มมาไว้ในถ้ำ บังคับให้เป็นสามีและ
ระหว่างออกไปหาอาหาร ได้นำหินมาปิดปากถ้ำเพื่อไม่ให้ชายคนรักหนีไปได้
ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน นางผีเสื้อสมุทรลักพระอภัยมณีไปอยู่ด้วย และนำหิน
ปิดปากถ้ำไว้ระหว่างที่นางยักษ์ออกไปหาอาหาร ผู้แต่งเรื่องชั้นของนางอนุภาค
นางยักษ์เอาหินปิดปากถ้ำเพื่อไม่ให้คนที่ตนรักหนีไประหว่างที่ตนออกไปหาอาหาร
เหมือนดังที่พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนมาใส่ไว้ในเรื่องชั้นทอง คือ นางเงาะ
วาสัญญาเยี่ยมนางคางคาวผู้เป็นเพื่อนและพบว่านางคางคาวใช้หินปิดปากถ้ำ
เมื่อเข้าไปก็พบสินทรัพย์ที่นางคางคาวนำมาขังไว้ ดังปรากฏในคำบรรยายว่า

จำจะไปเยี่ยมดูให้รู้ไว้ จะป่วยไข้หรือว่าสิ้นอาสัจญ์
นางคิดพลางทางย่างจากปรางค์จันท์ รีบผายมันตรงมาพนาลัย
ถึงที่อยู่คูหาพนาสณฑ์ ในตำบลคังคาวเจ้าอาศัย

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๘

เห็นปากถ้ำหินปิดให้มืดใจ	เป็นไฉนปิดงำปากถ้ำทอง
ถึงไม่อยู่ดูหาเห็นถ้ำมืด	ไม่เคยปิดถ้ำเขาเลยเจ้าของ
มาปิดงำปากถ้ำมืดทำนอง	จำจะต้องเปิดดูให้รู้กัน
พลางเข้าผลึกแผ่นผาศิลาเลื่อน	ออกคลาดเคลื่อนพังทะลายแล้วผายผัน
เข้าไปในคูหาซำพลัน	เห็นทรงธรรมหน่อนาถเสาดองค์
	(หน้า ๕๓๔ – ๕๓๕)

๒.๓ ชายแต่งเป็นหญิงปลอมเป็นนางกำนัลเข้าไปในเขตพระราชฐาน
ชั้นใน ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน นางละเวงวางแผนจะชิงตัวพระอภัยมณีไปไว้
ที่ลังกา จึงให้พระอภัยมณีเป่าปี่ แล้วให้ยุพาทพาพาพระอภัยมณีเข้าลังกาโดยให้
แต่งตัวเป็นนางกำนัลติดท้ายรถนางละเวงเข้าเมือง ดังปรากฏในข้อความว่า

ขอพระองค์จงเปลื้องพระเครื่องต้น	ได้ปลอมปนไปกับเหล่านางสาวศรี
จะตามไปให้เขาเห็นเช่นสตรี	ชั้นนึ่งที่ท้ายรถช่วยขบถยา
	(หน้า ๖๓๑)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองให้พระประทุมสุริย์วงศ์แต่งตัวเป็นนางในเพื่อปลอมปน
ไปกับนางกำนัลเข้าไปในห้องบรรทมของพระจิตามะลิทองตามคำแนะนำของนาง
ยักษ์กิริณี ดังปรากฏในข้อความว่า

ครั้นใกล้สิ้นทีนกรลงอ่อนแสง	พอจัดแจงแต่งร่างอย่างสมร
นุ่งผ้าจีบกลีบชายกรายพระกร	อระขรูปทรงดั่งนงคราญ
สะไบตรงนงเยาว์โออาเข้าห่ม	ดูสวยสมโฉมบงทรงสัณฐาน
นางยักษ์ชมสมหน้ายุพาทพาน	แล้วนางมารนำหน้ารีบพาไป
ออกจากสวนต่วนมาเวลาพลบ	ผู้ใดพบว่าอนงค์ไม่สงสัย
เข้าข้างนำมายังในวังใน	ขึ้นปรางไซยนงนุชพระบุตรี
	(หน้า ๖๕๔)

ผู้แต่งเรื่องสิงห์โตทอง ให้พระสิงห์รัตนซึ่งเป็นตัวเอกฝ่ายชายแต่งตัวเป็น
นางในตามพี่เลี้ยงทั้งสองคนของนางวิไลวรรณลาเข้าไปในตำหนักของนางวิไลวรรณลา
ปรากฏในข้อความว่า

พระเอมอิมยัมพรายแล้วผายผัน   ไปจัดสรรแปลงร่างอย่างประสงค์
จัดเปลี่ยนผลัดชุดใส่สะไบทรง   เหมือนอนงค์นางในวิไลวรรณ
(หน้า ๓)

ผู้แต่งเรื่อง**พวงมาลัยทอง**ได้นำเหตุการณ์ดังกล่าวไปใช้ในเรื่อง โดยให้
พี่เลี้ยงทั้ง ๒ คนของพระศรีธรรมราชแปลงกายเป็นนางกำนัลแล้วเข้าไปเฝ้าพระธิดา
แจ่มจำรุญเพื่อพาพระธิดาไปถวายพระศรีธรรมราช ผู้แต่งบรรยายตอนพี่เลี้ยงทั้ง ๒
แปลงเป็นนางกำนัลว่า

ถึงไม้รายชายดงพงพนาศ   นอกจังหวดอสุเรศห่างเขตรัชนี
ต่างกลับแกลังแปลงกายคล้ายๆ กัน   เป็นสาวสรรคโสภาสง่างาม
แล้วชวนกันครวไลดั่งใจหวัง   เข้าสู่ยังกรุงไกรมิได้ขาม
พวกผู้ชายหมายว่าหญิงเที่ยววิ่งตาม   ทำลวนลามลดเลี้ยวพุดเกี้ยวพาน

.....
แล้วแกลังเดินเมินเมียงเลียงไกล   พอสาวไซ้จะเข้าไปไอสวรรย์
นางจำแลงแปลงตนปนกำนัล   จจรจัดตามไปถึงในปราง
(หน้า ๘๕๕ - ๘๕๖)

๒.๔ **ตัวเอกฝ่ายชายแกลังจะฆ่าตัวตาย มีผลให้ตัวเอกฝ่ายหญิงยอม
เป็นชายาหรือยอมคิดดีด้วย** ในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** พระอภัยมณีแกลัง
จะฆ่าตัวตาย จึงได้นางละเวงเป็นชายา ส่วนในเรื่อง**ศรณรินทร์ จักรนารายณ์** ใช่วิธี
อย่างเดียวกัน คือ แกลังจะฆ่าตัวตาย จึงทำให้พระนางแสงทองยอมคิดดีด้วย

๒.๕ **ตัวเอกฝ่ายชายยอมรับว่าผีปากแพ้นางสุวรรณมาลี** เรื่อง**พระอภัยมณี**
คำกลอน พระอภัยมณียอมรับว่าผีปากแพ้นางสุวรรณมาลี ดังปรากฏในข้อความว่า
ผีปากพินี้ยอมแพ้ม้าแต่ไร (หน้า ๘๕๖) และ พระแกลังว่าข้านี้แพ้นักไม่หลุด เจ้ามัน
สุดแสนงอนเหมือนช้อนหอย (หน้า ๘๕๗)

เรื่อง**พวงมาลัยทอง** พระศรีธรรมราชยอมรับว่าผีปากพระธิดาแจ่มจำรุญ
ดังปรากฏในข้อความว่า พระนั่งนั่งฟังนุชสุดกระดาก ด้วยผีปากอ่อนแอแพ้นักหญิง
(หน้า ๗๖๕)

๒.๖ ตัวเอกฝ่ายหญิงแปลงเป็นชายด้วยการสวมแหวน และเมื่อจะกลับคืนร่างเดิมก็ถอดแหวนไปสวมนิ้วอื่น เรื่องนี้มีในเรื่องลักษณะวงศ์ หลังจากวิทยากรลักนางเกสรไปจากลักษณะวงศ์แล้วพบวิทยากรอีกคนหนึ่งที่ต้องการชิงนางเกสรไป ทั้งสองจึงรบกันและถึงแก่ความตายทั้งคู่ เทพดาอารักษ์ประจำต้นรังใหญ่ลงสารนางเกสร จึงให้แหวนแก่นางเกสรเพื่อใช้แปลงกายเป็นพรหมจรรย์ ตั้งรายละเอียดต่อไปนี้

แล้วถอดเทพขำรงค์ออกส่งให้	เอาสอดใส่นิ้วก้อยเกิดสาวสวรรค์
จะกลับกลายเป็นพรหมจรรย์พรหมจรรย์	ถ้ามั่นขวัญนัยนาพบสามี
จงถอดใส่นิ้วนางเกิดนงนุช	เพศบุรุษก็จะสูญดอกโฉมศรี
เจ้างามสรรพรบแหวนด้วยยินดี	อภิวันท์อัญชลีเทพไท

(หน้า ๔๖๕)

เรื่องการแปลงกายด้วยการสวมแหวนพิเศษนี้พบมากในนิทานวัดเกาะ มีทั้งสวมเพื่อให้แปลงกายจากหญิงเป็นชาย และแปลงกายจากชายเป็นหญิง เรื่อง **ขันทอง** เล่ม ๑ พระอินทร์ให้แหวนแก่มเหสีประไพสุมาลีเพื่อสวมเป็นชายหลังจากมเหสีฝ่ายซ้ายยอมให้สวามีขับนางออกจากเมืองเพราะกลอดลูกเป็นขันทอง ต่อมาพระอินทร์ช่วยนางด้วยการให้แหวนแก่นางและสั่งว่า

ย้อมมืออิทธิฤทธิ์ธาตุนาวุธ	ตีที่สุดเก็บไว้อย่าให้หาย
ใส่นิ้วกลางนางลงคงเป็นชาย	ได้กลับกลายเป็นกายาเดชาชาญ

(หน้า ๑๙)

เรื่อง **ธนูบรรค** นางอสุรีนิขินียักษ์ต้องการยืมมือพระธนูบรรคฆ่าท้าวประลัยจักร ผู้ฆ่าสามีนาง จึงรับอาสาพาพระธนูบรรคไปสมลูกสาวยักษ์ยังเมืองของท้าวประลัยจักร โดยให้แหวนแก่พระธนูบรรคเพื่อแปลงเพศ มีรายละเอียดว่า ถ้าสวมนิ้วก้อย จะแปลงเป็นเด็กหญิง สวมนิ้วชี้จะเป็นชาย สวมนิ้วนางจะกลายเป็นสาวรุ่น

เรื่อง **พิรุณทอง** พระฤาษีให้แหวนแก่พระไชยมงกุฎและลักษณียมผู้เป็นโอรส แหวนดังกล่าวเป็นแหวนพิรุณ เมื่อสวมนิ้วชี้จะเป็นชายหนุ่มรูปงาม สวม

นี้วางร่างจะกลายเป็นลัทธิตามใจปรารถนา สวมนี้วางร่างจะเป็นหญิง สวม
นี้วางร่างจะเป็นเด็ก แต่ถ้าสวมนี้หัวแม่มือ ร่างจะเปลี่ยนเป็นพราหมณ์ชรา

๒.๗ **ตัวเอกฝ่ายหญิงแต่งกายเป็นชายออกรบด้วยการเอาผ้ารัด
หน้าอกไว้** เรื่องนี้พบในพระอภัยมณีคำกลอน ปรากฏในตอนนางสุวรรณมาลี
แต่งตัวเตรียมช่วยสินสมุทรรบกับอุศเรนดังนี้ แล้วโฉมทองเครื่องพิชัยยุทธ์ อย่าง
บุรุษรัดกระสันให้ถันหาย (หน้า ๓๐๑)

ผู้แต่งเรื่อง **สิงห์โตทอง** นำเหตุการณ์ดังกล่าวในงานสุนทรภู่ไปใช้ คือ นาง
สร้อยรังศรีชวานางวิไลวรรณลาให้สวมเครื่องแต่งกายของชายและรัดหน้าอกไว้เพื่อ
เตรียมทำศึก ดังปรากฏในคำบรรยายว่า ทรงเครื่องอย่างชายชาติราชหงส์ ฉลอง
องค์รัดกระสันให้ถันหาย (หน้า ๒๔)

๒.๘ **ตัวเอกฝ่ายหญิงทำหน้าที่นำกองทัพเข้ากับข้าศึก** ในเรื่อง
พระอภัยมณีคำกลอน ตัวเอกฝ่ายหญิง เช่น นางสุวรรณมาลี และนางละเวงทำ
หน้าที่จอมทัพ นำกองทัพเข้ากับข้าศึก นางโฉมทองในเรื่อง **โฉมทอง** นางแก้วหน้าม้า
ในบทละครนอกเรื่อง **แก้วหน้าม้า** และนางมาลัยทองในเรื่อง **พวงมาลัยทอง** ก็มี
พฤติกรรมอย่างเดียวกัน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างนางโฉมทอง ดังที่มีคำบรรยายว่า

นางโฉมทองชำนาญในการศึก	มิได้นึกจะพรั่นประหวั่นไหว
กุมโจรจุดปืนยิงออกซิงไชย	เหน็บแทงใกล้ขวางซุดจุดเกตรา
ไฟติดเชื้อเรือมารทหารวัง	ออกแย่งชิงยึดบุดเข้าจุดคร่า
อัคคีโหมโชนลงในคงคา	แขกยักษ์ตายยับเสียนับพัน
จัดราชขอสุรินทร์ปิ่นพล	เหน็บนายพลสัตว์ดิชยัน
ให้มีจิตตรึงรักนั้นหนักครัน	ท้าวกุมภกันส์สั่งให้ชาราสงคราม

(หน้า ๕๒๐)

๒.๙ **ตัวเอกฝ่ายหญิงครวญขอตายตามลูก** เรื่อง **พระอภัยมณีคำกลอน**
นางสุวรรณมาลีครวญขอตายตามสินสมุทรหลังจากสินสมุทรหมดแรงและสลบลง
หลังแบกนางหนีมาเมื่อนางมีเชื้อสมุทรสมเรือของนางสุวรรณมาลี ดังปรากฏใน
ข้อความว่า **ชีวิตข้าอย่าให้รอดจงมอดม้วย ขอตายด้วยลูกรักที่ตักขยับ** (หน้า ๒๑๒)

และ เจ้าม้วยมอดวอดวายจะตายด้วย เป็นเพื่อนม้วยมรณาให้ปรากฏ (หน้า ๒๑๒)
ผู้แต่งเรื่องโคมทองให้นางโคมทองครวญคล้ายกันเมื่อนางทราบข่าวโอรสสมณีสวรรคต
พระประทุมสุริย์วงศ์จับขังไว้ นางครวญว่า พระลูกรักวางวายจะตายด้วย เป็นเพื่อน
ม้วยด้วยองค์ยอดสงสาร (หน้า ๗๖๔)

๒.๑๐ **ตัวละครเอาชีผึ่งปิดหูเพื่อให้ไม่ได้ยินเสียงที่จะเป็นอันตรายแก่ชีวิต** พบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ทหารฝ่ายพระอภัยมณีเอาชีผึ่ง จุกหู คือ ปิดหูให้ไม่ได้ยินเสียงที่พระอภัยมณีเป่า พบในตอน ๑๘ ว่า

อุเรนเอนหลับกับที่นี้   ทหารทั้งกองทัพก็หลับไหล
แต่พวกพ้องขององค์พระอภัย   เคยเข้าใจจุกหูไม่สู้ฟัง
(หน้า ๒๘๓)

และยังพบในตอน ๓๕ เมื่อยุพาคหาขอให้พระอภัยมณีเป่าปี่เพื่อให้ทุกคนหลับ แล้วนางจะพาพระอภัยมณีไปหานางละเวง พระอภัยมณีจึงให้ชีผึ่งแกบ่ยอดและยุพาคหาเพื่ออุดหู จะได้ไม่ได้ยินเสียงปี่ ปรากฏในข้อความว่า

พระพิงคำรำลึกพอนี้ก็ได้   ดีพระทัยที่จะชมประสมสอง
หีบขี้ผึ้งซึ่งเธอทำไว้สำรอง   โยนให้บ่ยอดคอดบังทั้งธิดา
(หน้า ๖๓๐)

นอกจากนี้ยังพบตอนพระอภัยมณีเป่าปี่ตอนท้ายเรื่องเมื่อทำสงครามกับพระสังฆราชแห่งลังกาและมังกลา ก่อนเป่าปี่พระอภัยมณีสั่งศรีสุวรรณเอาชีผึ่งปิดหูไว้ และสั่งให้สินสมุทรและสุดสาครจับมังกลาให้ได้ พร้อมทั้งสั่งสินสมุทรและสุดสาครให้บอกทหารของตนให้ปิดหูทุกคน ปรากฏในข้อความว่า

พระพิงคำสำคัญผิดอันอื่น   ถึงอัปจนเจ้าเราจะเป่าปี่
จึงสั่งพระอนุชาอย่าซ้ำที่   เร่งเอาชีผึ่งบั้นปิดกรรณไว้
(หน้า ๑๒๔๐)

ผู้แต่งเรื่องพวงมาลัยทองนำวิธีการเดียวกันนี้มาใช้ เมื่อยักษ์ผลาญปิดพิตวาดเสียงดังและเสียงดังกล่าวสามารถทำให้หูของผู้ที่ได้ยินเสียงตวาดแตกและเป็น

อันตรายถึงตายได้ นางพวงมาลัยทองจึงแนะนำบริวารให้เอาดินจุกหูไว้เพื่อไม่ให้
ได้ยินเสียงตวาดของยักษ์โดยกล่าวว่า

ถ้าจะสู้มันไปจงให้รู้
มันตวาดอย่างไรไม่ได้ฟัง

คิดจุกหูเอาไว้ตั้งใจหวัง
คงไม่ตั้งเข่าหูพอรู้กัน
(หน้า ๒๖๖)

และมะเหมี่ยวทำตาม คือเอาดินจุกหูและนำสารไปส่งให้ยักษ์ ดังปรากฏในข้อความ
ว่า

มะเหมี่ยวไพร่ใจกล้าฟังว่าชาน
ควักดินจุกหูตัวด้วยกลวไภย

ก็รับสารเอามาหาข้าไม้
แล้วคลาไคลรีบมาเข้าธานี
(หน้า ๒๖๗)

๒.๑๑ **มีการใช้ตารางเหล็กคลุมศัตรูแล้วจับกุมตัวไว้** เรื่องพระอภัยมณี
คำกลอน ฝ่ายนางละเวงใช้กลอุบายหลายอย่างในการทำสงครามกับฝ่ายผลึก
กลยุทธ์อย่างหนึ่งคือการใช้ตารางเหล็กคลุมไม่ให้ศัตรูเห็นและจับตัวไว้ ดังที่จับตัว
สินสมุทรได้ ปรากฏในคำบรรยายว่า

ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองมีเครื่องครบ
คิดขวางทางข้างบนเป็นกลไก

รื้อตลบสั่งให้กันกันตาไข
ใครเข้าไปติดตั้งเหมือนตริงตรา

ฝ่ายลูกสาวเจ้าเมืองเยื้องขยับ
ถือธนูอยู่พอพระหน่อไท

เห็นนายทัพแทงฟันไม่หวั่นไหว
เข้ามาใกล้นิ้วสายหมายสำคัญ

สั่นลูกออกตรอกโอษฐ์กระโดดดิน

พลัดตกดินแทบชีวาจะอาสัญ

ชักลูกดอกออกภาวนาพลัน

ที่แผลนั้นหายเหตุด้วยเวทมนตร์

ยังคิดแค้นแหวงนดูเห็นผู้หญิง

ลุกขึ้นวิ่งขับทัพเข้าสืบสน

พอหุ้มห้อมล้อมกันขึ้นชั้นบน

เข้าใกล้กลไกทางตารางคลุม

จึงครอบคลุมหุบเอาพลทมิฬ

มันยกหินหอบกลิ้งมาทิ้งทุ่ม

เปิดประตูจันท์บ่อออกจับกุม

พुरुกันกลุ่มคลุกคลีเข้าตีรัน

(หน้า ๕๕๓ - ๕๕๔)

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๔

ผู้แต่งเรื่อง**ธนูขรรค์**ให้**ธนูขรรค์**แมลงครเป็นตารางจับศัตรูเช่นกัน ดังปรากฏ
ในข้อความว่า

บังเกิดเป็นตาดารางนั้นกางกัน ล้อมไว้มันดังมาตปรารภ
เหล่าภูตพรายเพียงวายชีวาเวลา พระให้ยกโยธาจรรจรัส
(หน้า ๑๕๖)

๒.๑๒ **เมื่อจับศัตรูได้มักนำไปขังไว้ในกรงเหล็ก** ในเรื่อง**พระอภัยมณี**
คำกลอน เมื่อพระอภัยมณีจับเจ้าละมานได้ ให้นำไปขังไว้ในกรงเหล็ก ดังที่
สุนทรภู่บรรยายว่า **ต้องอยู่ในกรงตรึงรำพึงคิด** (หน้า ๔๔๖) และ บ้างดูท้าวเจ้า
ละมานชาญฉกาจ **เขาจำกราดครึ่งองค์ไว้กรงเหล็ก** (หน้า ๔๔๗) ผู้แต่งนิทาน
วัดเกาะหลายเรื่องได้เลียนแบบพฤติกรรมนี้ เมื่อจับใครได้มักนำไปใส่กรงเหล็ก เช่น
เรื่อง**โคมทอง** ฝ่ายศัตรูจับนางกิริณีได้ก็นำตัวไปขังไว้ในกรงเหล็ก เรื่อง**ธนูขรรค์**
เมื่อพระชนกของนางบุษบันเสกหีบยนต์จับพระธนูขรรค์ได้แล้ว ก็ให้ขังไว้ในกรง
เหล็ก เรื่อง**พวงมาลัยทอง** นางมาลัยทองถูกยักษ์มะเหมี่ยวจับไปให้ยักษ์ทำลาย
โลกผู้เป็นพี่ชาย เมื่อนางตื่นก็แค้นใจที่ ติดกรงเหล็กได้ยากลำบากองค์ (หน้า ๑๒๕)

๒.๑๓ **เมื่อให้แหวนใคร ผู้รับมักขอเด็บไว้ด้วยความระมัดระวัง**
เพราะเป็นสิ่งมีค่า เรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** เมื่อพระอภัยมณีให้แหวนแต่
อาจารย์พินทพราหมณ์เป็นค่าเล่าเรียนวิชาแปดปี อาจารย์รับไว้แล้วขอเด็บไว้ใน
มวยผม ดังปรากฏในกลอนว่า **ตาพราหมณ์เฝ้าเอาสำลีประขีรอง ขอเด็บครองไว้**
ในผมให้สมควร (หน้า ๖)

ผู้แต่งเรื่อง**โคมทอง**ให้ผู้คุมทำกรงอย่างเดียวกันเมื่อนางบุษบงให้คนนำ
แหวนไปมอบให้เพื่อขอเข้าเฝ้าพระมณีสวรร เมื่อได้รับแหวนผู้คุมก็ รัยเอาแหวน
ขอเด็บไว้มิให้หาย (หน้า ๑๒๑๐)

๒.๑๔ **การขี้สิ่งใดทำศึกสงคราม** เรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** สิ้นสมุทร
และเสาวคนธ์ขี้สิ่งใดทำสงครามกับทหารฝ่ายเมืองลังกา เรื่อง**สิ่งใดทอง** พระ
สิงห์รัตนก็ขี้สิ่งใดออกทำศึก ผู้วิจัยเชื่อว่ามนุษย์ผู้แต่งเรื่องนี้ต้องได้รับอิทธิพลจาก
สุนทรภู่อย่างแน่นอน

มีข้อสังเกตว่าผู้แต่งนิทานวัดเกาะนิยมให้ตัวละครเด็กออกผจญภัยตั้งแต่อายุน้อยตามแบบตัวละครเด็กหลายตัวในเรื่อง **พระอภัยมณีคำกลอน** สุตสาคร ออกติดตามหาพ่อตั้งแต่อายุ ๓ ขวบ มณีสาครในเรื่อง **โคมทอง** เมื่อมีอายุ ๓ ขวบ ก็ออกเที่ยวเล่นและพบนางโคมทองนอนสลบ ต่อมาเมื่อทราบว่านางโคมทองเป็นมารดา ก็ออกติดตามมารดาไปและผจญภัยในโลกกว้างนับแต่นั้นเป็นต้นมา นางมาลัยทองในเรื่อง **พงมาลัยทอง** ก็สวมชุดมะเหมี่ยวออกผจญภัยตั้งแต่อายุได้เพียง ๕ ขวบเท่านั้น นอกจากนี้พระสิงห์รัตนในเรื่อง **สิงห์โตทอง** ก็ออกทำสงครามกับศัตรูซึ่งเป็นผู้ใหญ่ตั้งแต่อายุยังไม่ถึง ๑๐ ขวบ

วัตถุดิบของบางอย่างในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ

ผู้แต่งนิทานวัดเกาะได้นำวัตถุดิบของที่มีกล่าวไว้ในผลงานของสุนทรภู่ไปใส่ไว้ในเรื่องที่ดินแดง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. **ดินถนันทน์** ที่มีกลิ่นหอม ในเรื่อง **พระอภัยมณีคำกลอน** นางละเวงพบดินถนันทน์ในป่าก่อนที่จะเดินทางไปถึงหมู่บ้านสิขการนำของบาทหลวงปีโป้ สุนทรภู่บรรยายความหอมของดินถนันทน์ที่ผุดขึ้นจากพื้นดินว่า **เหลืออร่ามงามอมหอมระรื่น** (หน้า ๕๔๒)

ผู้แต่งเรื่อง **พงมาลัยทอง** นำเรื่องดินถนันทน์ที่มีกลิ่นหอมมาใส่ไว้ในเรื่องดังปรากฏในเล่ม ๒๒ ว่า **สำราญรื่นด้วยกลิ่นดินถนันทน์** (หน้า ๑๐๕๕)

๒. **หีบกลอนดนตรี** หลังจากฤๅษีเกาะแก้วพิสดารเทศนาโปรดจนสงครามระหว่างลังกาและผลึกยุติลงแล้ว นางละเวงได้จัดเลี้ยงทหารฝ่ายเมืองผลึกและพันธมิตรของฝ่ายเมืองผลึก ในงานเลี้ยงนั้น นางยุพาทมาและรำภาสะหรีได้ไซดนตรีที่มีเสียงเพลงบรรเลงอย่างน่าฟัง สุนทรภู่บรรยายว่า

ฝ่ายยุพาทมารำภาสะหรี ไซดนตรีที่ตั้งกำบังแผ่

เหมือนคนตีพิพาทย์ไม้พลาตแผ่ลง เสียงกระแสงซ้อนเพลงวังเวงใจ

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๔

บรรดานั่งฟังขับให้วิ้ววบ ด้วยเสียวซาบโสดเสนาะเดลาะเดลย
บ้างชมผลกลไกด้วยไม้เคบ กระไรเลยลั่นเองเป็นเพลงการ
(หน้า ๕๐๖ – ๕๐๗)

ผู้แต่งเรื่อง**ธนูบรรคิ**ได้นำหีบกลของสุนทรภู่ไปใส่ไว้ในเรื่องที่แต่ง ในเล่ม ๔
ดังปรากฏในคำบรรยายว่า

.....
.....
เป็นหีบยन्द์กลในโกมิตชิด บัณเฑาะว์ดีดส่งเสียงสำเนียงดัง
ฟังบรรเลงเพลงขับจับวิญญา มีพร้อมมาแข่งแข่งทั้งแตรสังข์
เสียงประโคมอิงไปทั้งในวัง ดุกริ่งกริ่งเสนาะเพราะสำเนียง
(หน้า ๓๖๔)

ความคิดบางประการในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ

ผู้แต่งนิทานวัดเกาะนำความคิดบางประการในงานสุนทรภู่มาใส่ไว้ในงานที่
ตนแต่งขึ้น เช่น

๑. ความคิดเรื่องให้ฟังพระโพธิสมภารของผู้มีบุญและรับใช้ผู้มีบุญ
ในเรื่อง**สิงห์ไกรภพ** บิดาของพราหมณ์เทพจินดาสั่งลูกชายก่อนตายว่าให้ไป
ค้นหาผู้มีบุญและถวายตัวรับใช้ และเรียกผู้มีบุญด้วยถ้อยคำสำนวนอย่างเดียวกัน
ว่า ผู้มีบุญจุลจักร ดังปรากฏในข้อความว่า

จึงเรียกบุตรสุดสวาทมาบอกเหตุ ซึ่งอาเพศหวั่นไหวทั้งไอศวรรย์
ผู้มีบุญจุลจักรออกจากกรรม จงสำคัญหรรดีตามตำรา
(หน้า ๒๔)

และเมื่อพราหมณ์เทพจินดาได้ยินเสียงร้องไห้ของสิงห์ไกรภพก็รำพึงด้วยความดีใจ
ว่า ผู้มีบุญจุลจักรอยู่หน้าแล้ว (หน้า ๓๐)

ผู้แต่งเรื่อง**พวงมาลัยทอง**เลียนแบบความคิดนี้และถ้อยคำสำนวนนี้ตอน
ม้าพยัคฆ์และนกกาตักดีได้ยีนนางมาลัยทองเรียกชื่อตนทั้งสอง นกกาตักดีก็รู้ว่า
พบผู้มีบุญตามที่อาจารย์บอกไว้ ปรากฏในข้อความว่า

ด้วยพระครูผู้หาญบันดาลแกลง   ไครรู้แจ้งเรียกนามตามนิไสย
ผู้มีบุญจตุจักรเป็นหลักไชย   จะปราบไภยอสุรินทรให้สิ้นปรมาณ
(หน้า ๒๔๓)

๒. ความคิดเปรียบเทียบร่างกายกับเรือนโรค พบในเรื่องพระอภัยมณี
คำกลอน ตอน ๒๔ ว่า

อันร่างกายหมายเหมือนหนึ่งเรือนโรค   แสนโสโครกคืออาบทุกเป็นทุกขัง
เครื่องสำหรับยับยบอบสุขกังวล   จะปิดบังเวทนาไว้ว่าไร
(หน้า ๓๔๒)

ผู้แต่งเรื่องพงมาโลยทองเลียนแบบความคิดนี้และใช้ถ้อยคำใกล้เคียงกัน
ดังปรากฏในเล่ม ๑๐ ในคำเทศนาของพระฤๅษีที่ว่า

เกิดเป็นร่างอย่างเหมือนเรือนโสโครก   ชะราโรคติดตามเปนนามเสี้ยน
พยาธิส่อเสียดเข้าเบียดเบียด   ให้วนเวียนร่างกายจนวายปรมาณ
(หน้า ๔๓๔)

๓. ความคิดเปรียบเทียบการเจ็บอกเหมือนตกจากที่สูงหรือที่ลึก เรื่อง
นิราศพระบาท สุนทรภู์เปรียบเทียบการเจ็บอกกับการตกจากต้นตาล ดังข้อความว่า
เจ็บอกเหมือนตก... ดังนี้

เจ้าของตาลรักหวานขึ้นป็นต้น   ระวังตนดินมีระมัดมัน
เหมือนคบคนคำหวานรำคาญครัน   ถ้าพลังพลันเจ็บอกเหมือนตกตาล
(หน้า ๑๑๖)

ส่วนผู้แต่งเรื่องพงมาโลยทองเปรียบกับการตกเหว ดังปรากฏในเล่ม ๓๐
ว่า

นางฟังคำข้อคิดพิสวาสดี   พจนาดถ์ปฏิบัติพิศนั้บัลลีส
พระรักน้อง ๆ ก็รู้ดอกภูมิ   เปนสัตว์สุดจะให้ทำใจเร็ว
แม้มีไม้ซ้วจัตร์ถ้ำผิตพล้า   จะชอกช้ำเจ็บอกเหมือนตกเหว
ความอับอายหลายสิ่งดังหญิงเลว   จะแหลกเหลวลงซ้าระกำกาย
(หน้า ๑๔๑๔)

๔. ความคิดเรื่องใช้แผนที่ช่วยในการเดินเรือเพื่อไปให้ถูกทิศทาง มีในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนหลายตอน เช่น ตอนพระอภัยมณีเดินทางไปจัดการแต่งงานให้สินสมุทรกับนางอรุณรัศมี ปรากฏในข้อความว่า ไปตามแผนที่ทะเล คณะหมาย (หน้า ๕๓๕) นอกจากนี้ตอนนางเสาวคนธ์เห็นการแต่งงาน ได้ลงเรือและเดินเรือตามแผนที่ ดังปรากฏในตอน ๔๔ ว่า ดูแผนที่ที่มีสังเกตเขตตำบล กับพวกพลพันทวยแล่นลอยไป (หน้า ๕๖๗)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองก็นำความคิดนี้ไปใช้ตอนนางโคมทองเดินเรือออกทะเลเพื่อตามหาสวามีก็ใช้แผนที่ในการเดินทาง ดังปรากฏในเล่ม ๑๑ ว่า ดูแผนที่แล่น เกดราวออกคลาไคล (หน้า ๕๐๔)

๕. ความคิดเรื่องความรักมีพิษร้าย พบในเสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงามของสุนทรภู่ ขุนแผนรำพึงว่าพลายงามเพียงมีความรักและสมรัก จึงยังไม่รู้ว่าความรักมีพิษสงร้ายแรงอย่างไรหากรักไม่สมหวัง ดังปรากฏในตอน ๒๔ ว่า

ลูกเอ๋ยยังไม่เคยรู้ร้าย	ที่ความรักกลับกลายเป็นภัย
อันเจ็บปวดรวดร้าวทุกสิ่งมี	ไม่เท่าที่เจ็บช้ำระทมรัก
	(หน้า ๖๖๑)

นอกจากนี้ยังพบในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอน ตอน ๔๗ ที่กล่าวว่าความทุกข์ที่เกิดจากความรักนั้น ทุกข์จะหนักว่าเรื่องใดๆ ดังนี้

จะฟังคำจำตามด้วยความรัก	เสียดายนักก็น่าน้ำตาไหล
พระว่าพินิจจะผอมเพราะตรอมใจ	หนักอะไรจะเหมือนรักหนักอุรา
อดอะไรจะเหมือนอดที่รสรัก	อกจะหักเสียดด้วยใจอาลัยหา
ไม่เห็นรักหนักดินในวิญญาน์	จะเป็นบ้าเสียเพราะรักสลักทรวง
	(หน้า ๕๖๐)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองก็นำความคิดนี้ของสุนทรภู่ไปใช้ ดังปรากฏในเล่ม ๕ ว่า

ทุกซ่อะไรในพื้นที่มนุษย์ภาพ   ไม่เลิศลบเหมือนรักทุกซ่อะมากมาย
แม้รักเขา ๆ ไม่รักจักต้องอาย   แม้เขาไปได้ชายที่อื่นซม
(หน้า ๒๒๔)

ฉากของเรื่องในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อนิทานวัดเกาะ

ฉากในงานสุนทรภู่ที่มีอิทธิพลต่อฉากในนิทานวัดเกาะมีดังนี้

๑. เกาะแก้วพิสดารที่มีโกชนาสาลี (คือสัญชาติสาลี เป็นข้าวที่แตกรวงเป็นข้าวสาร) ในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** เกาะแก้วพิสดารซึ่งเป็นเกาะที่พระฤๅษีอยู่ และมีพวกบรรดาคณเรือดกนนาชาติร้อยกว่าคนอาศัยอยู่นั้นเป็นเกาะที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีข้าวโกชนาสาลีจำนวนมาก ตอนที่ท้าวสิลราชพานางสุวรรณมาลี ออกชมทะเลและเรือหลงพลัดมาถึงเกาะแก้ว เมื่อจะออกเดินทางกลับได้ขอเสียบึงจากพระฤๅษี พระฤๅษีให้ไปเก็บข้าวชนิดนี้พร้อมทั้งเล่าประวัติว่า

อันเกาะแก้วพิสดารสถานนี้	โกชนาสาลีก็มีถม
แต่คราวหลังครั้งสมุทรโคดม	มาสร้างสมลิกขาสมาทาน
เซอทำไร่ไถ่ที่ริมภูเขาหลวง	ครั้งแตกรวงออกมาเล่าเป็นข้าวสาร
ได้สืบพืชยึดอยู่แต่โบราณ	จงคิดอ่านเอาเดี่ยวมาเกี่ยวไป

(หน้า ๑๗๙)

ผู้แต่งเรื่อง**ดาวเรือง**นำเกาะแก้วไปไว้ในเรื่องที่แต่ง เมื่อดาวเรืองอยู่เกาะแก้วปลูกเผือกมัน ดอกไม้ และข้าวต่างๆ

นอกจากนี้เรื่อง**สมุทรโคดม** ท้าวสามลราชให้นำพระสมุทรโคดมไปปล่อยที่เกาะแก้วพิสดาร ขณะอยู่บนเกาะแก้วพิสดารนั้น พระสมุทรโคดมปลูกข้าวที่ออกรวงเป็นข้าวสาร

๒. ฉากทะเล สุนทรภู่ให้ความสำคัญแก่ฉากทะเล นอกเหนือจากฉากป่าเขาที่นิยมกันมานานมากแล้วในวรรณคดีไทย ในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** แม้ฉากป่าเขาจะยังคงมีอยู่บ้าง แต่ฉากสำคัญๆ มักจะเกิดขึ้นในท้องทะเล การบุกกรุกของศัตรูก็จะมาทางทะเล การเดินทางก็มักจะเป็นการเดินทางทางทะเลที่มีกัล้อง

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๔

สองหางไกลและแผนที่เดินเรือช่วยในการเดินทาง ผู้แต่งเรื่อง**โคมทอง**ก็ได้นำจากทะเลไปแทรกไว้ในเรื่อง เช่น ตอนนางโคมทองเดินเรือตามหาพระปฐมสุริย์วงศ์ผู้เป็นสามีและโอรสที่หายไปทะเล

ฉากทะเลในเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** บางครั้งตัวละครชมความสวยงามของท้องทะเล บางครั้งก็ถ่ายทอดอารมณ์เหงาและอ้างว้าง โนนิทานวัดเกาะก็มีลักษณะดังกล่าวนี้เช่นกัน

ตัวอย่างฉากที่ตัวละครชมทะเลจะขอคัดจากเรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** ตอนท้าวสิลราชพาธิดาสวรรณมาลีเที่ยวทะเล มีบทชมทะเลว่า

ฝูงกระโทโลมาขึ้นคลาคล่ำ	บ้างหยุดดำเคลื่อนคล้อยลอบสลดอน
ทั้งกริวกราวเต่าปลาในสาคร	เที่ยวสัญจรหากินในสินธุ์
ฝูงฉลามล้วนฉลามมาตามคลื่น	ฉนาคคืบขมฉนาคไม้จากตู้
ปลาวาฬพวนพ่นฟองขึ้นฟุ้งฟู	ทั้งราหูเหราสาหร่าย

(หน้า ๑๖๓)

ผู้แต่งเรื่อง**โคมทอง**ชมทะเลคล้ายกับสุนทรภู่ ดังปรากฏในเล่ม ๑๐ คือ ชมปลากระโทโลมาเหมือนกัน ใช้คำ สลดอน และวลิ ขึ้นฟุ้งฟู เหมือนกันดังนี้

เป็นหมู่ๆ ดูหลายเที่ยวว่ายว่อน	แลสลดอนในมหาซลาสินธุ์
เที่ยวล่องลอบคอบหาอาหารกิน	บ้างโดดตื่นโผล่หยุดสมุทรไทย
ทั้งกระโทโลมาแลราหู	ขึ้นฟุ้งฟูในมหาซลาไหล
ฉนาคฉลามว่ายตามเกตราไป	นางหรรษาไวทศนาคอบหาเพลิน

(หน้า ๔๕๔)

ตัวอย่างฉากที่ตัวละครแสดงความรู้สึกอ้างว้างว่าเหวเมื่อต้องเดินทางทางทะเล เรื่อง**พระอภัยมณีคำกลอน** ตอน ๙ เมื่อพระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อสมุทร ตอน ๑๘ ที่พระอภัยมณีโดยสารเรืออุศเรน และตอน ๔๙ ที่นางเสาวคนธ์หนีการแต่งงานออกเดินทะเล ดังนี้

เห็นละเมาะเกาะเขาเขี้ยวข้อม	โหดตะคุ่มเคียงเคียงเรียงรุกรา
จะเหลียวซ้ายสายสมุทรสุดสายตา	จะแลขวาควันคลุ้มกุ่มโอบม

วารสารภาษาและวรรณคดีไทย

จะเหลียวดูสุริย์แสงเข้าแฝงเมฆ   ให้วิเวกวาดองค์พระทรงโถม
ฟังสำเนียงเสียงคลื่นดังครืนโครม   ยิ่งทุกขโหมนัสในฤทัยทวี
(หน้า ๑๕๒)

พืดติดตามทราวมสวาทก็คลาดแคล้ว   ไม่พบแก้วนัยน์เนตรของเซษฐา
มาแลเหลียวเปลี่ยวเปล่าเศร้าวิญญาณ์   เห็นแต่ฟ้ากับน้ำทุกคำคืน
(หน้า ๒๖๗)

เผยพระกลแลเหลียวให้เปลี่ยวจิต   ดูหัวทิศล้นทะเลกับเวหา
หวนรำลึกตริกตรองถึงน้องยา   พระบิดามารดรจะร้อนทรวง
(หน้า ๔๘๐)

ผู้แต่งเรื่องโคมทองได้บรรยายความรู้สึกอย่างเดียวกันไว้ในเล่ม ๑๑ ว่า
จะแลเหลียวเปลี่ยววิญญาณ์ฟ้ากับน้ำ   ยังมีคิดว่าหัวทะเลหลวง
ให้หงอยเหงาเศร้าอุราสุดาวดวง   เกตราล่องเลยมาในสาคร
(หน้า ๕๐๙)

๓. ฉากท้องฟ้า ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนมีฉากท้องฟ้าแทรกเข้ามา
ทำให้ตัวละครมีโอกาสได้ชมดาวต่างๆ ในท้องฟ้า เช่น ตอนพระอภัยมณีพามเหสี
โอรส และซิดาเดินเรือไปยังเมืองรมจักรเพื่ออภิเษกสมรสกับนางอรุณรัศมี มีการ
ชมความงามของท้องฟ้าและดาวต่างๆ ว่า

จอมกษัตริย์ตรีศพนมเหสี   กับบุตรีชมดาวทั้งสาวสวรรค์
เหมือนโคมเคียงเรียงรอบเป็นขอบคั่น   ล้อมพระจันทร์แจ่มฟ้านภาลัย
บอกบุตรีชี้ทิศแล้วตรัสว่า   ที่กลางฟ้าเรื่องยวณันดาวไถ
โน้นดาวตรงตรงหน้าอาชาไนย   ดาวลูกไก่เขาก็เรียกสำเหนียกนาม
(หน้า ๕๓๕)

ผู้แต่งนิทานวัดเกาะก็แทรกเรื่องการชมท้องฟ้าในงานของตนด้วย เช่น
เรื่องจันทะโครบ ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

ฉบับปีที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๘

นางทูลถามนามดวงดารากร	นรินทร์ชื่อบอกนางโฉมฉาย
โน้นดาวม้าฝ่าเมฆอยู่ไรไร	มีธงชัยหน้าหน้าอาชาชาญ
ที่ดวงขาวดาวหางสว่างเหลือง	อยู่ข้างเขื่องทิศทักษิณอิสาน
ดาวไกลในเมฆโหมมาน	พิสดารใกล้รุ่งแล้วรวนเร
ดาวสำเภาเสาใบหางเสือท้าย	มีทั้งสาประยางโยงอยู่หันเห
ดาวโลงดาวกาอยู่อากเนย์	ดาวจระเข้อยู่ข้างเบื่องอุตร
ดาวหม้อยู่ฝ่ายประจิมทิศ	จงตั้งจิตจำไว้นะสายสมร
ดาวหางนั้นขึ้นกลางแผ่นดินดอน	แม้ขึ้นพระนครกษัตริย์ใด
กษัตริย์นั้นมักแพกโจรป่า	ต้องตำราตรีเนตรข้างเพศไสย
โน้นแน่เจ้าดาวพ้อมขึ้นไรไร	ภูวไนยชี้ชวนให้นางชม
	(หน้า ๑๐๓ - ๑๐๔)

ความสรุป

บทความเรื่อง "อิทธิพลของงานสุนทรภู่ที่มีต่อนิทานวัดเกาะ" เป็นตัวอย่างที่ดีให้เห็นความเป็นต้นแบบนิทานจักรๆ วงศ์ๆ และความแพร่หลายของงานสุนทรภู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันเป็นสมัยที่มีการแต่งนิทานวัดเกาะเลียนแบบงานของสุนทรภู่กันอย่างกว้างขวาง การที่ผู้แต่งนิทานวัดเกาะเลียนแบบถือยศ่าสำนวน การสร้างตัวละครแบบชาติพันธุ์ผสม ตัวละครและพฤติกรรมของตัวละครบางตัว วัตถุประสงค์ของบางอย่าง ความคิดบางประการของสุนทรภู่ และฉากของเรื่องจากผลงานของสุนทรภู่เป็นหลักฐานอย่างดีที่ชี้ให้เห็นว่าผู้แต่งนิทานวัดเกาะจะต้องได้อ่านผลงานของสุนทรภู่จนขึ้นใจและจับใจ จนกระทั่งความขึ้นใจและจับใจนั้นมาสะท้อนให้เห็นในนิทานเรื่องต่างๆ ที่ผู้แต่งนิทานวัดเกาะได้สร้างสรรค์ขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

- ชั้นทอง. (๒๕๗๗) พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- โคมทอง. (มปป.) พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- จันทะโครบ. (๒๕๐๕) พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (๒๕๑๖) ชีวิตและงานของสุนทรภู่, พิมพ์ครั้งที่ ๕, พระนคร: บรรณศิลป์.
- เดือนใจ สิ้นทะเลเกิด. (๒๕๒๐) 'วรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะ', ปริญญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุษย์. (มปป.) พวงมาลัยทอง, พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- บุษย์. (มปป.) ครนรินทร์, พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- บุษย์. (๒๕๕๗) สิงห์โตทอง, พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- พ. ณ ประมวลมารค. (รวบรวม) (๒๕๐๑). นิตานคำกลอนสุนทรภู่, พระนคร: บริษัทแพร่พิทยา จำกัด.
- พระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่. (๒๕๑๗) พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.
- พิภูลทอง. (๒๕๕๔) พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. (๒๕๕๐) บทละครเรื่องรามเกียรติ์, กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่.
- มณฑา. (มปป.) ธนุชรรค์, พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- มลทา. (๒๕๗๘) แต่งอ่อน, พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- สุวรรณลอยล่อง. (๒๕๘๐) พระนคร: โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ.
- เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. (๒๕๑๓) พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.